

ЕТТИКУНЛИК

Ўтган ҳафта Ўзбекистон ички ва ташқи сиёсатида миқёси ва аҳамияти бўйича ғоят бой, стратегик жиҳатдан муҳим воқеалар билан ёдда қолди.

Мамлакат ҳаётида бир вақтнинг ўзида инсон капиталини ривожлантириш, тиббиёт ва таълимда чуқур ислохотлар, креатив иқтисодиёт ва маданий дипломатия, шунингдек, Европа, Хитой ва нуфузли халқаро ташкилотлар билан геосиёсий ва иқтисодий алоқаларни мустаҳкамлаш йўналишида тарихий қадамлар қўйилди.

САМАРҚАНД – ХАЛҚАРО ЁШЛАР АНЖУМАНИ МЕЗБОНИ

Самарқанд шаҳрида бўлиб ўтган Парламентлараро Иттифоқнинг XII Ёш парламент аъзолари бутунжаҳон конференцияси дунёдаги кескин зиддиятлар фонидан энг муҳим глобал воқеликлардан бирига айланди. Глобал беқарорлик ва уруш ўчоқлари кўпайган бир пайтда ўтказилган ушбу анжуман кун тартибига “Нотинч даврларда барча учун инсон ҳуқуқлари, адолат ва қадр-қимматни тиклаш” мавзусининг қўйилгани муҳим сиёсий маънога эга.

Сиёсий можаролар ҳудудидида 500 миллиондан ортиқ болалар ва ёшлар яшаётгани, миллионлаб қизлар таълимдан маҳрумлиги умумбашарий инқироздир. Давлатимиз раҳбарининг конференция иштирокчиларига йўллаган табригида мана шу ўткир муаммоларга эътибор қаратилди. Бу бежиз эмас. Салкам 40 миллионлик Ўзбекистон аҳолисининг 56 фоизини ёшлар ташкил этади. Улар сифатли таълим олса, замонавий касб ва технологияларни эгалласа, мустақил фикрласа ва жамият ҳаётида фаол бўлса, шундагина бу демографик имконият катта тараққиёт ресурсига айланади. Шу маънода ёшлар

ДАДИЛ ҚАДАМЛАР

учун киритилаётган ҳар бир инвестиция, аслида, мамлакатнинг эртанги рақобатбардошлигига киритилаётган инвестициядир. Бугун ёш қизлар учун ҳам имкониятлар доираси кенгаймоқда. Илм-фан, технология, муҳандислик, тадбиркорлик, давлат бошқаруви каби илгари қизлар камроқ кўринадиган соҳаларга янги авлод вакиллари дадил кириб келмоқда.

“Ўзбекистон – 2030” стратегияси доирасида ёшлар билан ишлашнинг вертикал тизими яратилгани сабабли бугунги кунда ёш тадбиркорлар улуши 35 фоизга етди, хориждаги ТОП-100 олийгоҳларда 3,5 мингдан ортиқ ёшларимиз таҳсил олмақда. Бу минглаб ёшлар дунёнинг энг кучли академик муҳитида билим ва тажриба олаётганини англатади. Кейин-

ги муҳим масала – бу билимни Ўзбекистон тараққиёти билан боғлаш. Хорижда ўқиётган ёшлар билан мунтазам алоқада бўлиш, уларни мамлакатдаги лойиҳалар, илмий марказлар, давлат идоралари ва хусусий сектор билан боғлаш орқали жуда катта интеллектуал тармоқ яратиш мумкин. Ўзбекистон БМТнинг “Ёшлар – 2030” стратегиясини амалга ошираётган ТОП-10 давлат қаторига киргани ва Глобал ёшлар тараққиёти индексида энг тез ривожланаётган мамлакат деб топилгани амалий ислохотлар маҳсулидир.

Яна бир мулоҳаза. Ўзбекистондаги ўзгаришларнинг энг муҳим жиҳатларидан бири – ёшлар билан мулоқот формати ўзгаргани. Бугун ёшлар фақат тайёр қарорни эшитадиган аудитория эмас. Улар-

нинг муаммоси ўрганилади, ташаббуси муҳокама қилинади, айрим тақлифлари давлат дастурлари ва қонунчилик ташаббусларига айланмоқда. Ёшлар парламентлари ҳам шу жараённинг бир қисмидир. 2024 йилги сайловларда 200 га яқин ёшнинг вакиллик органлари аъзоси этиб сайлангани муҳим ишора. Демак, эндиги вазифа бу ишончни натижа билан оқлаш. Анжуман якунида қабул қилинган “Самарқанд резолюцияси” ҳамда келгуси йили ўтказиладиган “Авлодлар мулоқоти” халқаро конгресси Ўзбекистоннинг ёшлар кун тартибини белгилловчи глобал марказга айланаётганини кўрсатади.

(Давоми 2-саҳифада.)

БУГУННИНГ ШЕЪРИ

Абдулла АЪЗАМ,
академик

НИДО

Одамзод қирилиб кетмас. Йўқ! Асло!
Яратган бермишдир унга онг ва қалб.
Адашар, қоқилар, йиқилар, аммо
Олажақ эс-хушин бир куни тиклаб.

Одамзод қирилиб кетмас. Йўқ! Асло!
Йўқолиб кетмагай иймон ва виждон,
Аксар унутса-да, кўпинча ҳатто
Музаффар бўлса-да лаънати Шайтон.

Одамзод қирилиб кетмас. Йўқ! Асло!
Қайта келаверар янги Томас Мор.
Беҳбудий бошини танидан жудо
Қилса-да хоинлар, басир Худо бор.

Одамзод қирилиб кетмас. Йўқ! Асло!
Туғилажақ янги Умари Одил,
Навоий сингари халқпарвар даҳо,
Нафсга қул бўлмаган мужтаҳид оқил.

“Одамзод қирилиб кетмас. Йўқ! Асло!” –
Дейман-у, ҳасратли уйга толаман:
Наҳотки, ақлидан озгуси дунё,
Наҳот, халқ бўлмагай жоҳил оломон?”

Одамзод қирилиб кетмас. Йўқ! Асло!
Фақат бунинг шарти бор, эй одамзод,
Оламини батамом босмасдан боло,
Эслаб тур, ўлимдан топмассан нажот.

Одамзод қирилиб кетмас. Йўқ! Асло!
Яратгандан тухфа эъжозий кўнгли.
Мисоли бир “каъси анворул ҳудо”²
Ва унда акс этар Ўзин жамоли!

¹ Абдулла Орипов ибораси
² Алишер Навоий концепцияси

ИЛМ ЙЎЛИ

ОҒУ ВА ДОРУ

ЎзФА Биоорганик кимё институти катта илмий ходими, кимё фанлари бўйича фалсафа доктори Нурхўжа МУҲАММАДОВ билан суҳбат

ТАЛАБИ ИЛМ

Биз учун илм излаб юрт кезиш улугъ аждодларимиздан, хусусан, жадид боболаримиздан мерос. Бугун бу жараён давлатимиз томонидан тизимли ташкил этилмоқда. Масалан, Олий таълим, фан ва инновациялар вазирлиги ҳузуридаги Инновацион ривожланиш агентлиги томонидан ёш олимларнинг хориждаги нуфузли

даргоҳларда амалиёт ўташи мунтазам йўлга қўйилган. Номзодлар очик, шаффоф, адолатли ва соғлом рақобат асосида танлаб олинади.

Мен 2025 йилда Венгриянинг Дебрецен университетиди ташкил этилган илмий амалиёт танлови-

да ғолиб бўлдим. Жорий йилнинг 16 февралидан 30 мартгача давом этган амалиётда турли илмий ва педагогик муассасалардан 14 нафар ўзбекистонлик иштирок этдик.

(Давоми 3-саҳифада.)

ЗАМОНДОШ

Тафаккур жилолари

Замонлар оша яшаб келаётган тарихий обидаларнинг нақшинкор деворларидаги рангинг тасвирлар бир ҳақиқатни сўйлайди: асл санъат абадиятга дохил. Бир пири нақош қўллари билан яратилган санъат маҳсули меъмор қурган иморат деворларига муҳрланар экан, у лаҳзалик безак эмас, балки авлоддан авлодга қолажақ боқий меросга айланади. Ўзбекистон халқ устаси Ҳикматулла Файзуллаевнинг замонавий тафаккур ва миллий анъаналарни ўзида мужассам этган нодир асарлари ҳам улугъвор иншоотларимизга бетакрор кўрк бағишламоқда.

(Давоми 3-саҳифада.)

ФАКТ

✓ Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев электротехника саноатини янги босқичга олиб чиқиш ва рақобатбардош маҳсулотлар ишлаб чиқаришни қўллаб-қувватлаш юзасидан тақдирот билан танишди.

✓ Ўзбекистон Республикаси Президентининг билан Ўзбекистон Республикаси Президенти Администрацияси раҳбари Саида Мирзиёева ҳозирги лавозими билан ўриндошлик асосида Тошкент халқаро молия маркази бошқарувчиси лавозимига тайинланди.

✓ 10 сентябрдан Хитойдан олиб келинган “CRRC-Dalian” тезулар электропоезди илк бор Тошкент–Андижон–Тошкент йўналишида йўловчиларга хизмат кўрсатмоқда.

✓ 29 сентябрдан 2 октябрга қадар Ўзбекистонда I Марказий Осиё талабалар спорт форуми бўлиб ўтади.

ДАВРА СУҲБАТИ

БОЛАНИ

КИМ ҲИМОЯ ҚИЛАДИ?

Бугун TikTok, Instagram, YouTube ва бошқа платформалар болалар ҳаётининг бир қисмига айланган. Бироқ ижтимоий тармоқларда ўтказиладиган вақт, кибербуллинг, зарарли контент, “идеал ҳаёт” босими, лайк, обуначилар орқали ташқи тасдиққа боғланиш каби муаммолар тобора кўпроқ муҳокама қилинмоқда. Журналист Муяссар Иброҳи-

мованинг саволларига психолог, Швейцария Лозанна халқаро институти (SIIL) талабаси Дилфуза ЖУМАЕВА, ҳуқуқшунос Ихтиёр АБДУРАЗЗОҚОВ ва “Домлажон” телеграм саҳифаси асосчиси, педагог Исроил ТИЛЛАБОВЕВ жавоб беради.

(Давоми 6-саҳифада.)

(4-саҳифада ўқинг.)

Бошланиши 1-саҳифада.

СОҒЛОМ ТИББИЁТ САРИ

Президент хузурида ўтказилган тиббиёт ва фармацевтика таълимини, ходимларни давлат рўйхатидан ўтказиш ва малака ошириш тизimini такомиллаштириш бўйича тақдимот соҳада мутлақо янги даврни бошлаб беради. Хусусан, 2027/2028-ўқув йилидан “Даволаш иши” ўрнига 6 йиллик

“Умумий тиббиёт” дастури жорий этилади. Таълим назариядан амалиётга йўналтирилиб, оилавий поликлиникаларда резидентлар учун ўқиш ва амалиёт мужассамлаштирилади.

2027 йилдан ихтиёрий, 2030 йилдан эса мажбурий тартибда тиббиёт ходимларини давлат рўйхатидан ўтказиш (лицензиялаш) жорий этилади. 16 та база билан интеграция қилинган Ягона электрон реестр шакллантирилади.

Рўйхатдан ўтмаган шифокор фаолият юртимга олмайди. Бу беморлар хавфсизлиги ва хизмат сифатини тубдан яхшилайд.

Янги тизимга ёрдам бериш учун синовлардан муваффақиятли ўтган олий маълумотли шифокорларга БХМнинг 5 бараваригача, ўрта тиббиёт ходимларига 2,5 бараваригача мунтазам устама тўланади.

ЗАМОНАВИЙ САНЪАТ МАРКАЗИ

Давлатимиз раҳбарининг Тошкент шаҳридаги янги Замонавий санъат марказига таширифи Ўзбекистоннинг нафақат бой тарихий-маданий меросга, балки келажакка йўналтирилган креатив иқтисодиётга ҳам жиддий эътибор қаратаётганини кўрсатди.

1912 йилда қўрилган собиқ трамвай депоси ва дизель станцияси биноси Франциянинг “Studio KO” бюроси томонидан саноат меъморчилиги сақланган ҳолда

замонавий маданий арт-маконга айлантирилди. Бу Марказий Осиёдаги илк шундай йирик муассасадир. Марказ ўз фаолиятини Нью-Йоркдаги Соломон Гуггенхайм музейи тўпламидаги инсталляция билан “Hikmah” кўргазмаси орқали бошлади. “Tate”, “Centre Pompidou” каби жаҳон саноати гигантлари билан ҳамкорлик Янги Ўзбекистоннинг замонавий маданий қиёфасини халқаро майдонда мустаҳкамлайди.

ХИТОЙ ВА ЖАҲОН БОЖХОНА ТАШКИЛОТИ

Ҳафта давомида ўтказилган олий даражадаги қабуллар Ўзбекистоннинг ташқи сиёсатдаги мувозанатли ва прагматик сиёсатини яна бир бор намоён этди.

ХКП Марказий қўмитаси Халқаро алоқалар бўлими мудири Лю Хайсин билан учрашувда савдо ва инвестициялардан ташқари, партиялараро ҳамкорлик ва Хитой етакчи олийгоҳлари филиалларини Ўзбекистонда очиш бўйича “йўл харитаси” қабул

қилишга келишиб олинди. Сўнгги йилларда Ўзбекистон – Хитой барча шароитларда ҳар томонлама стратегик шериклик муносабатлари юксак даражага кўтарилди. Ўзаро товар айирбошлаш ва инвестициялар ҳажми изчил ўсмокда, Хитойнинг етакчи компаниялари иштирокида қўшма лойиҳалар ва корхоналар сони ортиб бормокда. Ташриф ана шу ўзаро лойиҳаларни амалий bosқичга кўтаришга хизмат қилади.

Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев 7 сентябрь куни Тошкентда VII Глобал кинология форумида иштирок этиш доирасида мамлакатимизда бўлиб турган Жаҳон божхона ташкилоти бош котиби Ян Сондерсни қабул қилди. Божхона маъмуриятчилигини такомиллаштириш, божхона органларининг салоҳиятини мустаҳкамлаш ва ҳуқуқбузарликларга қарши курашиш бўйича амалий ҳамкорликни янада кенгайтириш масалалари муҳокама қилинди. Ташкилот кўмагида Ўзбекистон савдони енгиллаштириш соҳасидаги қатор халқаро конвенцияларга қўшилган, замонавий божхона назорати механизмлари жорий этиб, Божхона хизмати фаолиятини 2030 йилгача ривожлантириш стратегияси ишлаб чиқилган ва қабул қилинган. Ян Сондерс билан мулоқотда рақамлаштириш натижалари эътироф этилди.

СЕРБИЯ – ЎЗБЕКИСТОННИНГ СТРАТЕГИК ШЕРИГИ

Ҳафтанинг энг муҳим воқеаларидан бири Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Сербия Республикасига амалга оширган икки кунлик расмий ташрифи бўлди. Дипломатик алоқалар ўрнатилган 1994 йилдан бери Ўзбекистон етакчисининг Болқон давлатига амалга оширган биринчи ташрифини тарихий деб баҳолаш мумкин. Зеро, Белградда бўлиб ўтган музокаралар натижасида Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат

Мирзиёев ва Сербия Республикаси Президенти Александр Вучич стратегик шериклик муносабатларини ўрнатиш тўғрисида қўшма декларацияни имзоладилар. Бу тарихий ҳужжат икки давлат ўртасидаги ҳамкорликни мустаҳкамлаш ва ривожлантириш учун янги имкониятларни очди.

Қўшма бизнес форумида Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев стратегик шериклигини ривожлантириш учун 2026–2028 йилларга мўлжалланган қўшма ҳаракатлар режасини қабул қилишни таклиф қилди.

Ушбу режа доирасида тўқимачилик, электротехника, автомобилсозлик, фармацевтика ва рақамли технологиялар соҳаларида биргаликдаги лойиҳалар амалга оширилади. Форумда икки мамлакатдан 200 дан ортиқ расмий ва ишбилармон доира вакиллари иштирок этди. Ўзбекистон Президенти Сербия бизнеси учун қўлай инвестиция муҳитини яратишга ва ҳар бир қўшма лойиҳани амалга оширишда амалий кўмак кўрсатишга тайёргилигини билдирди.

Ташрифнинг эсда қоларли воқеаларидан яна бири Ўзбекистон Президентининг Катта занжирли Сербия Республикаси ордени билан тақдирланиши бўлди. Ордени Сербиянинг олий давлат мукофотларидан бири бўлиб, у мамлакатнинг иқтисодий, ижтимоий, маданий ва сиёсий ривожланишига катта ҳисса қўшаётган шахсларига берилади.

КАБИНЕТ ТИЗИМИДАН МАҲАЛЛАБАЙ ЁНДАШУВГА

Президент Шавкат Мирзиёев раислигида ҳудудларда аҳоли бандлигини таъминлаш, камбағаллиқни қисқартириш ва оилалар даромадини ошириш масалаларига бағишланган кенгайтирилган йиғилиш бўлиб ўтди. Бу учрашув 3 сентябрь куни белгилаб берилган ислохотларнинг мантйик давоми бўлиб, унда туман ва маҳалла даражасида янги тизимни амалга ошириш, мавжуд имкониятларни тўлиқ ишга солиш ва бюрократик ғовларни олиб ташлаш масалалари танқидий таҳлил қилинди.

Йиғилишда Давлатимиз раҳбари энг муҳим концептуал масалага тўхтаaldi. Камбағаллиқни қисқартириш – бу шунчаки “Ижтимоий реестр”га киритилганларга нафақа бериш эмас. Реестр аҳолини вақтинча қўллаб-қувватлаш воситаси бўлса, ҳақиқий камбағаллиқни қисқартириш оилани мустақил ва барқарор даромад манбаига боғлаш, унга муносиб иш ўрни ва шароит яратиб бериш демакдир. Шу боис, кабинетда ўтириб, қозғола рақам қувиш амалиётига чек қўйилиб, ислохотлар бевосита маҳаллага, ҳар бир хонадонга кириб бориши шартлиги қатъий таъкидланди.

Ўтказилган йиғилиш шунинг кўрсатдики, давлат томонидан камбағаллиқни қисқартириш ва бандлиқни таъминлаш учун барча ресурс ва ваколатлар энг қўйи бўғинга – туман ва маҳаллага берилади. Эндиги асосий-вазифа – раҳбарларнинг кабинетдан чиқиб, маҳаллабай ва хонадонбай ишлаш орқали ҳар бир оилга барқарор даромад манбаини яратиб беришидир. Бу Янги Ўзбекистоннинг ижтимоий-иқтисодий сиёсатидаги энг устувор ва чеккага суриб бўлмайдиган талаби ҳисобланади.

Иқбол МИРЗО

ЭЪТИБОР

“Талабаларнинг ярмидан кўпини хотин-қизлар ташкил этаётгани – Учинчи Ренессанснинг ўзига хос қиёфаси, десак, тўғри бўлади. Чунки, билимли қизлар – билимли оила, билимли авлод ва маърифатли жамият деганидир.

Шавкат МИРЗИЁЕВ

Давлатимизнинг оила ва хотин-қизларни қўллаб-қувватлашга қаратилган сиёсати замирида ҳеч бир аёл ўз муаммоси билан ёлғиз қолмаслиги керак, деган инсонпарвар тамойил мужассам. Шу боис, қабул қилинаётган қарор ва дастурларда хотин-қизларнинг ҳуқуқ ва манфаатлари, уларни қийнаётган ҳаётий масалалар ўз ифодасини топмокда. Хусусан, Президентимизнинг 2022 йил 7 мартдаги фармони хотин-қизлар таълимини қўллаб-қувватлашда муҳим ҳуқуқий асослардан бири бўлди.

Фармонга мувофиқ, 2022-2023 ўқув йилидан олий таълим муассасалари, техникум ва коллежларда кундузги таълим шаклида ўқиётган хотин-қизлар учун етти йил муддатга фоизсиз таълим кредитлари ажратилиши йўлга қўйилди. Давлат олий таълим муассасалари магистратурасида таҳсил олаётган барча хотин-қизларнинг контракт тўловларини давлат томонидан қўллаб

бериш тизими жорий этилди, яъни, қайтариш шартсиз қўллаш учун ҳар йили камида 200 миллиард сўм молиялаштириш белгиланди. Хорижий бакалавриат дастурлари учун эллик, магистратура дастурлари учун ўн нафар хотин-қизга ҳар йили “Эл-юрт умиди” жамғармасининг қўшимча грантлари, докторантурага эса камида 300 та мақсадли квота ажратилиши назарда тутилди.

2016 йилда олий таълим муассасаларида 102 минг 457 нафар хотин-қиз таҳсил олган бўлса, бугун улар сони 904 мингдан ошиб, жами талабаларнинг 54, магистратура bosқичида таҳсил олаётганларнинг эса 66 фоизини, стажёр-тадқиқотчилар ва докторантурада ўқиётганларнинг 8,5 минг нафари, яъни, 61 фоизини хотин-қизлар ташкил эт-

мокда. Ўтган ўқув йилида 60 нафар ўқувчи қиз дунёнинг энг нуфузли олийгоҳларига ўқишга қабул қилинган ҳам бу борада яратилаётган имкониятлар самарасидир.

Бундан англашиладики, эндиликда масала фақат олий маълумот дипломига эга бўлиш билан чекланмайди. Қизларнинг сифатли таълим, замонавий касб, илмий изланиш ва инновация фаолиятга киришиши учун узлуксиз имкониятлар занжири яратилмокда.

Кегейлилик Индира Сатиязова шу йил март ойида Туркменистоннинг Ашхобод шаҳрида ўтказилган ОМОУС халқаро математика олимпиадасида қумуш медални қўлга киритди. Бувайдалик Дилафруз Жўрабоева халқаро стартап танловларида ғолиб бўлиб, “Microsoft” компаниясининг Ўзбекистондаги

элчиси сифатида эътироф этилди. Бу қизларимизнинг замонавий билим, технология ва ташаббускорлик билан улкан марраларга чиқётганини кўрсатмокда.

Президентимизнинг бухоролик Вазира Файзуллаева ва навоийлик Машхура Қудратованинг халқаро фан олимпиадаларидаги ютуқларини алоҳида қайд этиши кимни қувонтирмади, дейсиз. Кегейли, Бухоро, Навоий, Бувайда... Имкониятлар энг чекка ҳудудларга кириб бордини сари, иқтидорли ёшлар географияси янада кенгаймоқда.

Бугун фарзанд тарбияси ҳар қачонгидан ҳам муҳим масалалардан бирига айланди. Рақамли муҳит боланинг дунёқарашига, фикрлаш тарзи ва ҳаётий танловларига ҳар дақиқада таъсир кўрсатаётган бир пайтда, ота-онадан ҳам замон би-

лан ҳамқадам бўлиш талаб этилади. Айниқса, фарзанд қалбига энг яқин, унинг илк устози ва маънавий таянчи бўлган она замонавий билимга, медиа ва рақамли саводхонликка, ҳуқуқий ҳамда молиявий тушунчаларга, соғлом ва мустақил дунёқарашга эга бўлиши шарт.

Хотин-қизлар таълимига йўналтирилаётган маблағларни аҳоли саломатлиги, жамиятнинг ҳуқуқий маданияти, меҳнат унумдорлиги ҳамда келажак авлод рақобатбардошлигига сармоя дейиш мумкин. Негаки, олий маълумот ва замонавий касб эгаллаган аёл даромад манбаларини кенгайтириш, мураккаб вазиятларда асосли қарор қабул қилиш, фарзандлар таълимга кўпроқ ресурс ва эътибор йўналтириш имконига эга бўлади. Таъкидлаш жоизки, мамлакатимизнинг камбағаллиқни қисқартириш сиёсатида хотин-қизлар таълими ҳам устувор омиллардан бири сифатида қўрилмокда. Бу эса фақат бир аёлнинг турмуш даражасини эмас, балки бутун оиланинг ижтимоий-иқтисодий мавқеини яхшилашга хизмат қилади.

Албатта, эришилган натижалар билан бир қаторда, бугун тегишли давлат идора ва ташкилотлари олдида турган вазифалар қўлами ҳам ниҳоятда кенг. Сон кўрсаткичларидан сифат bosқичи ва юқори натижалар сари илдамлаш, сифат кўрсаткичларини қатъий ошириш талаб этилади. Таълим самардорлиги битирувчиларнинг муносиб бандлиги, барқарор даромади, илмий ишланмалару инновацион ғояси ва жамият ҳаётидаги фаол иштироки билан баҳоланиши керак. Айниқса, аниқ фанлар, муҳандислик, ахборот технологиялари, суъний интеллект, “яшил иқтисодиёт”, тиббиёт ва илмий тадқиқотларда хотин-қизлар салоҳиятини кенгроқ рўёбга чиқариш устувор вазифамиздир.

Шу нуқтаи назардан, оила ва хотин-қизлар билан ишлаш тизими зиммасидаги масъулият ҳам

Саодат БОЙМИРЗАЕВА, филология фанлари доктори

тобора ортиб бормокда. Бугун ҳар бир маҳаллада истеъдодли, билим олишга интилаётган қизларни эрта аниқлаш, қобилиятини қўллаб-қувватлаш ва орзуларини мавжуд имкониятлар билан боғлаш ғоят муҳим. Айниқса, эҳтиёжманд оилаларда вояга етаётган қизларга давлат томонидан яратилган имтиёзларни манзилли етказиш, касб-хунар ўрганаётган хотин-қизларни барқарор иш ўринлари ва даромад манбалари билан боғлашда тизим ходимлари, хусусан, маҳалладаги хотин-қизлар фаолларининг ўрни ҳар қачонгидан ҳам катта.

Шу билан бирга, олий таълим муассасаларида менторлик, илмий раҳбарлик ва карьера хизматларини қўлайтириш, талаба қизларнинг кўбиятли ва қизиқшини янада ривожлантириш зарур. Таълим муассасалари билан иш берувчилар ўртасидаги ҳамкорлик қанчалик мустаҳкам бўлса, олинган билимнинг амалий натижага, мутахассислиқнинг муносиб иш ўрнига, иқтидорнинг эса жамият манфаатига хизмат қиладиган салоҳиятга айланиши шунчалик тезлашади.

Фаровон оила ҳақида сўз юритар эканмиз, унинг марказида билим, маърифатли, қадри улуғланган ва ўз салоҳиятини тўлиқ рўёбга чиқараётган аёл сиймосини кўраимиз. Оилада аёл қадр топса, ўша хонадонда меҳр-оқибат мустаҳкамланади, баркамол фарзандлар улғаяди, келажакка ишонч ортади. Ватан тарққиёти эса, аввало, ўз оиласида бахтли яшаётган, фарзандларини илм-маърифатга ошно, ватанпарварлик руҳида тарбиялаётган, ҳалол меҳнати ва ташаббуси билан жамият равнақиға ҳисса қўшаётган миллионлаб аёлларнинг ҳаётидан бошланади.

OFY VA DOPU

Бошланиш 1-саҳифада.

Сафаримизнинг энг муҳим ютуғи – биологик фаол моддаларни ҳужайралар даражасида синовдан ўтказиш бўйича амалий кўникмаларни эгаллаш бўлди. Соҳам – кимёгарлик, асосий вазифам моддаларни ажратиб олиш, синтез қилиш ва тузлилишини аниқлашдан иборат. Янги билимлар орқали эндиликда биологик фаолликни ҳужайраларда текшириш бўйича тадқиқотларимизни янада юқори босқичга олиб чиқамиз. Хорижлик олимлар билан мулоқот, илмий натижаларни муҳокама этиш ва халқаро илмий муҳитдаги тадқиқот маданиятини чуқурроқ ўрганиш ҳам катта тажриба бўлди.

Эътиборли жиҳатларидан бири, Дебрецен университетида илмий даража асосий мақсад саналмай, балки сифатли илмий натижаларга эришиш йўлидаги босқич сифатида қаралар экан. Шунинг учун ҳам можор қардошларимиз вақт масаласига бағрикенглик билан қарайди, шошилмасдан шошилади. Камина Хитой Фанлар академиясининг Шинжон физика ва кимё-техника институти докторантурасида таҳсил олганман. Бу ерда илмий-тадқиқот ишлари низоҳатда жадал суръатда олиб борилишига гувоҳ бўлганман. Ҳар иккала локацияда ҳам натижалар ҳавас қилгулик.

Шарку Ғарб методларини кўргач, биз қайси йўлдан боришимиз керак, деган савол туғилади. Марказий Осиё алломалари тарихдан вазминлик, аниқлик ва мўътадилликни афзал кўргани билан ажралиб туради. Биз учун ҳам энг тўғри йўл шу ҳисобланади, назаримда. Замон шиддат билан тараққий этаверади, бироқ илм-фан чуқур назария ва мустаҳкам амалиёт билан ривожланади. Энг янги ихтиро ва кашфиётлар ортида ҳам ўн йиллик, балки асрий меҳнат натижаси ётибди.

“МЕН ИЛОН ОҒЗИДАН ШАККАРТАЛАБМАН”

Бобурий маликаларнинг жадиди бўлган Зебуннисобегимнинг ушбу сатри бизнинг тадқиқотимизга энг аниқ ва гўзал шарҳ, деб биламан. Ихтиро ва кашфиётлар узок вақт олиши билан бирга, фақат бир кишининг фаолияти натижаси эмас, балки бутун бир илмий гуруҳнинг изланишлари маҳсулидир. Илмий гуруҳимиз раҳбари Шарофиддин Мирзааҳмедов 1990 йилларда номзодлик диссертацияси устида ишлаш асносида бақа захридан биологик фаол моддаларни ажратиб олган. Ушбу моддалар умумий ном билан буфадиенолидлар деб аталади. Унинг буфалин, гамабуфоталин, телосинобуфагин, аренобуфагин каби бир неча табиий кимёвий бирикмалари мавжуд.

Бу йўналиш гуруҳимиздаги ёш олимларда катта қизиқиш уйғотди. Биз ҳам устозимиз бошчилигида буфадиенолидларнинг саратонга қарши биологик фаоллигини ўрганишни бошладик. Тадқиқотлар давомида ушбу моддалар саратон ҳужайраларида муҳим рол ўйнайдиган айрим ферментларни блоклаши аниқланди. Натижаларимиз нуфузли халқаро журналларда эълон қилинди. Бироқ бу моддаларни саратонни даволаш учун зарур бўлган дозаларда қўллаш муа-

йян муаммони юзага келтиради. Чунки улар юрак уришини ҳаддан ташқари тезлаштириб, ноҳўя таъсирларни келтириб чиқариши мумкин. Шу сабабли, тадқиқотимизнинг асосий мақсади – моддаларнинг юрак фаолиятига таъсирини камайтириш ёки бутунлай йўқотиш, айни пайтда, саратонга қарши фаоллигини сақлаб қолиш ёки янада кучайтиришдир.

Бунга эришиш учун молекулаларнинг муайян қисмларига кимёвий реакциялар ёрдамида қўшимча тузилмалар ва функционал гуруҳлар бириктирилди. Алҳосил, моддаларнинг кимёвий тузлилиши ўзгартирилиб, янги хусусиятларга эга бирикмалар олинди. Хитой Фанлар академияси институт-

лангани сабабли тадқиқотларни тўлиқ якунлаш имкони бўлмади. Хусусан, моддалар саратон ҳужайраларига уч хил концентрацияда синовдан ўтказилиб, уларнинг ҳужайраларга кўрсатилган дастлабки таъсири ўрганилди. Биологик фаол моддаларнинг самарадорлигини баҳолашда халқаро миқёсда қабул қилинган муҳим кўрсаткичлардан бири – 50 фоизлик ингибицион концентрация, яъни, ИС50 кўрсаткичидир. Бу модданинг биологик жараён ёки ҳужайра фаолиятига 50 фоизлик таъсир кўрсатиши учун зарур бўлган концентрацияни аниқлаш имконини беради. Мазкур қийматни аниқ белгилаш учун моддаларни турли хил концентрацияларда кенгроқ миқёсда синовдан ўтказиш талаб этилади. Бунинг учун эса кўпроқ вақт, ҳужайралар ва тадқиқот материаллари зарур бўлади. Шу сабабли, бир ярим ойлик амалиёт давомида биз фақат дастлабки натижаларни қўлга киритишга муваффақ бўлдик.

Эндиликда тадқиқотларни янада чуқурлаштириб, истиқболли моддаларнинг аниқ биологик фаоллигини ва ИС50 кўрсаткичларини аниқлаш режалаштирилмоқда. Шундан сўнг, энг самарали бирикмаларни жониворларда синовдан ўтказиш босқичига ўтилади.

ЭЪТИБОР ВА ИШОНЧ

Келгусида саратон касалликларини даволаш ва олдини олиш имкониятлари янада кенгайди, деб ўйлайман. Чунки бугунги кунда бу масалага давлат миқёсида катта эътибор қаратилмоқда. Онкологик касалликларга қарши курашувчи тиббиёт муассасалари замонавий моддий-техник база ва малакали кадрлар билан таъминланмоқда. Илмий-тадқиқот муассасаларида ҳам бу борадаги имкониятлар йилдан-йилга кенгайиб борапти. Масалан, бугун биз суҳбатлашиб ўтирган замонавий жиҳозларга эга мана шу лаборатория беш йил аввал бўм-бўш хона эди. Йиллар давомида босқичма-босқич зарур мебеллар, илмий жиҳозлар, реактивлар ва тажрибалар учун керакли бутловчи воситалар олиб келинди. Бугун бу ерда турли илмий тадқиқотлар ва тажрибалар олиб боришмоқда.

Бундай имкониятларга, аввало, давлат томонидан молиялаштирилаётган турли илмий лойиҳалар орқали эришилмоқда. Илмий-тадқиқот институтларида мутасадди ташкилотлар ва олимларнинг ташаббуслари билан янги турдаги дориларни яратиш ва ўрганиш бўйича изланишлар олиб боришмоқда.

Олдимиздаги асосий режаларимиздан бири, албатта, олиб бораётган тадқиқотларимиз натижасида яратилаётган моддаларни имкон қадар тезроқ амалий маҳсулот даражасига олиб чиқишдир. Янги дори моддасини кашф этишдан тортиб, уни тайёр маҳсулот сифатида амалиётга жорий этишгача баъзан ўнлаб йиллар талаб қилинади. Ҳатто шундай дорилар борки, уларни кашф қилган олим ўз ишланмасининг тайёр дори воситасига айланганини кўришга улгурмаган. Бунда фақат илмий изланишлар ёки лаборатория имкониятларининг ўзи етарли эмас. Дори воситасининг амалиётга кириб боришига бозор муҳити, ишлаб чиқариш имкониятлари ва фармацевтика соҳасидаги иқтисодий омиллар ҳам катта таъсир кўрсатади.

Масалан, олим ўзининг илмий қизиқишлари асосида янги ва самарали дори моддасини яратиши мумкин. Аммо уни ишлаб чиқариш харажатлари юқори бўлиб, тайёр маҳсулот бозордаги мавжуд дориларга нисбатан қimmatроқ бўлиб қолиш эҳтимоли бор. Аксинча, олим самарали ва нисбатан арзон дори воситасини яратиши ҳам мумкин. Бироқ бундай маҳаллий ишланманинг бозорда ўз ўрнини топиши, оммалашishi ва кенг қўлланиши ҳамиша ҳам осон кечмайди. Фармацевтика бозоридаги мавжуд шароит ва рақобат каби омиллар ҳам янги дори воситаларининг амалиётга кириб боришига таъсир қилиши мумкин.

Шунга қарамай, вақт ўтиши билан олимларимизнинг илмий маҳсулотлари амалиётга жорий этилиб, инсонлар саломатлиги ва ҳаёти учун реал фойда келтиришига умид қиламиз. Чунки илмий тадқиқотнинг энг катта мақсади – билим ва натижаларни инсон манфаатига хизмат қилдиришдир.

Васила ҲАБИБУЛЛАЕВА
ёзиб олди.

Бошланиш 1-саҳифада.

Кўпчилигимиз бутунжаҳон маданий ёдгорликлари, дея эътироф этиладиган тарихий иншоотлар қаршисида суратларга тушамиз, уларнинг маҳобатига тасаннолар айтамыз. Аммо бу обидаларга қай наққош гўзаллик бахш этгани, безак беришда қайси ранг, қандай услублардан фойдаланилганига кўпда эътибор бермаймиз. Бинобарин, дунё аҳлини ҳайратга солаётган бу беназир биноларга замонавий руҳ бериб, асрларга татигулик меҳнат қилаётган инсонлар шундоқки-на ёнимизда тиним билмай ижод қияпти.

Ҳикматулла устанинг таржимаи ҳоли ўзи чизган эскизларига монанд. У она шахри Тошкентдан тортиб, Ўзбекистоннинг деярли барча шаҳарлари, қардош давлатлари Европа, Америка қитъаларида ҳам бетакрор асарлар яратган. Унинг Имом Бухорий мажмуаси, Ислом Каримов мақбараси, Алишер Навоий номидаги адабиёт музейи, Абдулла Қодирий уй-музейи, Ўрда майдонидаги Наврўз боғи, шайх Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф мақбараси, Россиянинг Грозний шаҳридаги масжид, Қозоғистоннинг Туркистон шаҳридаги Абу Бакр масжиди меҳмонхонаси учун ишлаган безаклари барчанинг эътиборини тортиб келмоқда.

Айниқса, мухташам Ислом цивилизацияси марказининг ички бадиий безаклари ва наққошлик ечимларини яратишда миллий амалий санъатимизнинг юксак намуналарини замона-

ка ихтисослаштирилган санъат мактаб-интернатида сабоқ беради. Ўқувчи ёшларга ҳаёт ва воқеликка бўлган эстетик муносабатни тасвирга

Тафаккур жилолари

вий меъморий муҳитга татбиқ этиши тарихда қоладиган иш бўлди.

Ҳикматилла акада соҳага қизиқиш болалик хонадонига таниқли наққош Тойир Тўхтаўжаевнинг келиши билан бошланади. Наққош қўлидаги оддийгина қалам билан турли нақшларни тез ва осон чизаётганини ҳайратланиб кузатган болакай тенгқурлари билан ўйнагани ҳам чиқмай қўяди. У кун бўйи устанинг атрофида айланашиб, ҳар хил саволлар беради. Эндигина ўн ёшдан ошган боланинг қизиқишидан завқланган уста уй соҳиби Рашидулло акага фарзандида наққошлик санъатига кучли иштиёқ борлигини айтиб, уни Ўзбекистон халқ рассоми Жалил Ҳакимовга шоғирдликка бериш зарурлигини таъкидлайди. Ота фурсатни бой бермай, ўглини Республика ўқувчилар саройига етаклаб боради. Бу ерда ганчкорлик, наққошлик, қўлолчилик ва бошқа амалий санъат турлари ҳам ўргатилар, ўқувчилар кўзга кўринган усталар қўлида ҳунар ўрганарди.

– Жалил ака ҳаммамизни меҳнатсевар қилиб тарбиялади, – дейди қаҳрамонимиз. – 1972 йили устозимнинг тавсияси билан П. Беньков номидаги рассомлик билим юртига ўқишга қабул қилиндим. Ўша пайтда бу билим юртига унча-мунча одам ўқишга киролмасди. Кунт билан ўқидим. Жалил аканинг “Пулни кетидан қувмагин, санъатни, илмни қув. Пул ўзи сени топиб келаверади”, деган пандларини ҳар доим ёдда тутдим. У киши катта уста бўлиб танилишимни, тахсилни олий таълим даргоҳларида давом эттиришимни хоҳлар, “Ўзингдан из қолдир, ўрганингини ўргатгин ҳам”, деб таъкидларди.

Ҳикматилла ака устозининг айтганларига амал қилди. 1976 йилда Театр ва рассомлик институтига ҳужжат топшириб, имтиҳонлардан муваффақиятли ўтди. Институтда халқ амалий санъатига оид билимларини чуқурлаштирди. Ҳали ўқувчиллик давридаёқ хонадон безаш бўйича буюртмалар туша бошлаган бўлса-да, даромад ортидан қувмади. Устозлари кўрсатган йўлдан олишмай, бор куч-қайратини наққошликни санъат даражасида ўзлаштиришга сарфлади. Устани танитган илк иш Бўка шаҳридаги жамоат биносининг катта зўли деворлари ва шифтига безак бериш бўлди. Кўнгилдагидек якунланган вазифа 24 ёшли йигитга мустақил фаолият юритиш эшигини очди.

Уста асосий эътиборини ажодлардан мерос нақшларни қайта тиклашга қаратди. Устозлари Тойир Тўхтаўжаев ҳамда Жалил Ҳакимовдан қўл олиб, Тошкент наққошлик мактабини давом эттирди. Мутахассислар таъбири билан айтганда, услубий серқирраликка эришди, замонавий биноларга анъанавий миллий нақшлар солиб, соҳага янгилик киритди. Шунингдек, наққошликдаги қотиб қолган кундал техникасини ривожлантирди, композиция санъатида рангларни бойитишга эришди. Чизмада сояни ифодалаш орқали нақшларни бўрттириб жилолантирди. Гуллардаги тароқ услубини едирма услубига ўтказиб, замонавий безакнинг нақшинкорлиги ва ганчкорликдаги мутаносиблигини топди.

Бугун унинг меҳнати синган кўшларни ўз қўзи билан кўриш учун бутун дунёдан нуфузли меҳмонлар, сайёҳлар келиб, бу асарларни улкан ҳайрат ва эҳтиром билан томоша қилади.

Ҳ.Файзуллаев ўз касбининг инжиқликларини ениб ўта оладиган моҳир уста бўлиш билан бирга, анъанавий нақш санъати таълимига асос солиб, қатор шоғирдлар тайёрлаётган устоз ҳамдир. У қарийб қирқ йилдан буён Республи-

кўчириш орқали ўз қўллари билан санъат асарлари яратиш асрорини ўргатиб келмоқда. Шоғирдларнинг кўпчилиги бугун у билан ёнма-ён фаолият олиб бориб, давлат эътиборига молик қўллаб биноларнинг пардозлаш ишларини биргаликда бажармоқда. Жиззах, Самарқанд, Ўрганч шаҳарларидаги Президент резиденцияларининг интерьерлари, Жиззах вилоят мусиқали драма театри, очик осмон остидаги музей шаклида барпо этилган Наврўз этнографик боғининг ўн тўрт хонаси, Имом Бухорий мажмуаси айвонларини безаш ишлари шулар жумласидандир.

Халқ устаси яратган орнаментлар Англия, Франция, Италия каби қатор давлатларда ўтган халқаро амалий санъат кўргазмаларида юқори баҳоланмоқда. Бунга тинимсиз меҳнат-машаққат билан эришилади. Айниқса, наққошликда изланишдан ташқари, улкан тоқат ва матонат керак.

– Биргина Имом Бухорий мажмуасини безаш учун уч ярим мингга яқин эскиз чиздим, – дейди уста. – Ҳар бир худуднинг ўз ранги ва услуби бор. Масалан, водий наққошлигида очикроқ рангдорлик устун. Водийга алоқадор ишларимда қизил, яшил ва ҳаворанг бўёқлар билан ишлайман. Бухоро ва Хоразм орнаментларида эса тўқ, жумладан, жигарранг кўпроқ ишлатилади. Қайси худуддан иш оладиган бўлсам, ўша жойнинг маҳаллий дизайнерлари билан ҳамкорлик ўрнатаман, улар билан ўша жой тарихидан, қадриятларидан келиб чиқиб маслаҳатлашаман. Бу жуда муҳим, чунки ҳар бир қадамж о ўша жойнинг руҳини ўзида мужассам эта олиши шарт.

Дарвоқе, Ислом цивилизацияси маркази учун яратган эскизлари устанинг энг йирик ижодий ишларидан бўлди. Бу нақшларда исломий ва гиреҳ услублари, муқарнас безаклар замонавий меъморий ечим билан уйғунлашган. Марказнинг Қуръон залидаги шифт ва деворларни безаклаш учун у бир йил давомида эллик тўрт метр баландликда ишлади. Замонавий дунёнинг ушбу ноёб лойиҳаси учун эллиқдан ортқ эскиз тақдим этди. Марказнинг пол қисми учун ҳам алоҳида чизмалар чизди.

Уста интерьер дизайни ва керамика санъатини мукамал ўрганиш учун ўн икки йил давомида изчил интилиб, олий ўқув юртининг икки факультетида таҳсил олган. Билимга интилиш ва меҳнаткашлик қон-қонига синган устоз ўқувчи-шоғирдлари олдида ҳам қатъий талаб қўяди. Ҳар бир издошининг етук ҳунарманд бўлиб камол топиши учун вақтини аямайди.

Ҳикматулла Файзуллаев ҳамкасблари ва шоғирдлари билан доим бирга. Тиниб-тинчимас ижодкор амалий безак ва халқ ҳунармандчилиги кўргазмаларида, наққошлик санъатига бағишланган турли фестивалларда миллий санъатимиз анъаналарини тарғиб қилади. Қилинган хизматлар бесамад кетмади. Халқ амалий санъати ва миллий наққошлик соҳаси ривожига қўшган ҳиссаси учун 2020 йилда “Меҳнат шўхрати” ордени, жорий йилнинг майида “Ўзбекистон Республикаси халқ устаси” фахрий унвони билан мукофотланди.

Илҳом ва меҳнатни бирлаштира олган инсон ҳақиқий санъат асари ярата олади. Чунки унинг дунёга келишида фақат қўллар эмас, қалб ҳам иштирок этади. Ҳикматилла Файзуллаев каби беназир усталар бор экан, наққошлик санъати асрлар оша яшайверадиган ҳамда тафаккур ва тасвирнинг мангулик садосига айланади.

Муҳайё РУСТАМОВА

“
Инсонга илм эгаллаш ва ўзи учун манфаатли нарсаларга эришиши учун қулоқ, кўз ва қалб берилган.
”

Имом МОТУРИДИЙ

ТАЛҚИН

ГАЛСТУКЛИ ҚАССОБ

Ўзбекистон халқ ёзувчиси Эркин Аъзамнинг янги асари — “Даъво” романи нашрдан чиқди. Мутолаадан кейинги мулоҳазаларимни баён қилишни китоб бошидан эмас, сал охирроғидан, 6-бобдаги бир ҳолат тасвиридан бошламоқчиман. Бу ҳолат рамзий маънода ҳам, реал маънода ҳам роман моҳиятига киришда калит вазифасини ўтади. Асар қаҳрамони Жамшид Бўрон тилидан ҳикоя қилинадиган бу эпизод шундай: “Устоз кўрсатган томонга ўтиб, қотиб қолай дедим. Пастак беҳнинг эгри шохида хозиргина териси шилинган кўзи, олдига пешбанд тутиб, оқ кўйлаги енгини шимариб олган, эрта-индин фан доктори бўлажак Рамзиддин Пўлатов оғзида пичоқни кўндаланг тишлаган кўйи абижирлик билан сон гўштни танадан ажратиб, супра устидаги корсонга ташламоқда. Қора костюм билан қизил бўйинбоғ олма шоҳига осиб қўйилган. Кийим-бошини алмаштириб қилса бўлмасмикан шу ишни? — Қассобчилик кутлуг бўлсин, ака! — дедим ҳам таажжуб, ҳам завқ билан”.

Худди шу оқ кўйлақда енг шимариб қўй сўяётган одам бир кун келиб ўзининг устозини “сўяди”, десам, ишонасизми? Ҳа, бу мулоимхунук даъвогар унга оқу қорани танитган, йўл кўрсатган ўз муаллимини қора костюм ва қизил галстукда, кўли кўксига, беозоргина жилмайиб, пичоқсиз сўяди. Ҳеч нарса бўлмагандай, аслида “ҳамма вақт шундай бўлиши” керакдай хижолатсиз “сўяди”. Сохта унвон, сохта шон учун, “кимсан, академик” деган ном учун шундай тубанликка боради. У пир муридидни бўғизлаётганда ҳам сохта мулозаматини, ўлик табассумини дариг тутмайди, ажаб! Бундай вазиятда нима ҳам дея оласан? “Дунёси тамом бўпти, Жамшид Бўрон, додингни Худога айтасан энди!” — деб ич-ичингдан фарёд кўтарасан, холос.

Ҳолбуки, устоз Шокир Тўлаганов бу муртадни ўз фарзандидай кўради. Шу боис, некбин Жамшид Бўрон айнан Рамзиддин Рухиддин Пўлатовлар билан боғлиқ бир муаммоси ҳақида унга айтиб деганда, кўнглидан шундай ўй ўтади: “Устозни аралаштирай десанг, у кишининг нима демоғи аён: “Рамзиддинга айт, ўзининг аканг-ку!” Соддагина қилиб, болаларча ишонч билан шундай дейди, аниқ. Ўзимнинг акам! Агар кечаги гумонлар рост чиқса, у менга қандай акаю сизга қандай шогирд бўлсин, Устоз?”

ТАРКИ ДУНЁ, ТАРКИ ИЛМ

Мустанқилликнинг дастлабки йилларидаги ўта мураккаб шароитда илм-фанга, олимларга муносабат нечоғли қўлиб кетганини ҳамма билади. Талай илм аҳли қалам-қоғозини шамолга ташлаб, бозорга чиқиб кетгани ҳам бор гап. Илм майдонига собит қолганлар эса кўп овораю афтода бўлдилар. Бу фожиа ҳам (илимийлик сўзларни излаб ўтирмай, бу ҳолни фожиа деб қўя қолайлик) романда кескиргина сўзлар билан ўз нархида халис баҳоланган.

“Тўғри-да, дейлик, спортга қарашилса, зўр-зўр чемпионлар чиқиб, жаҳон бўйлаб юртнинг донги ошади; санъаткорлар ялчилиларга нишон-пишон бериб турилса, тўй-тўйчиғингизга ярайди; шоир-ёзувчисига ҳар замонда “балли” деб қўйсангиз, эл олдида сўз тополмай қолганингизда, осмону фалақдан келиб, жонингизга ора қидаи — илм-фандан нима наф, нима шамчиорқ, хўш?!” Уттиз-қирқлаб тадқиқот институти, аллақандай марказу станция аталишх ҳар турли муассасалар, уларда ивирсиб юрадиган минглаб тепакал “авлиё”... Шуларнинг орасидан бирорта Нобель совриндори қикдимиден денг?!”

Менга акамдай қадрдон бўлган таникли фан доктори, профессорнинг ўша йиллари: “Елкамдаги плашимини олганимга 22 йил бўлди. Алмаштиришга имконим йўқ”, деган гапини, яна бир фидойи, йирик биолог олимнинг: “Мен ишхонага фақат ишминини яхши кўрганымдан, усиз яшай олмаганимдан келаман. Йўқса, бераётган ойликлари йўлга етмайди. Бир коса овқатни уйимдан кўтариб келаман”, деган гапларини эшитганман.

Адиб илм аҳлига нисбатан бундай бепасандлик ва зугумни “илм-безорлик” деган биргина кўшма сўзда ифодаляб беради. Шутгина сўзда жамиятга баҳо ҳам, ташхис ҳам бор. Албатта, “миясида нимадир гимирлаб турган мардум”ни истаган кўйга солиш қийин, чунки у фикрляпти, фикр борми, эътироз ҳам бўлади.

Бундай ўр қавм эса “буйруқ билан икки қарра иккени беш қилиб бўлмайди”, деб оёғида маҳкам туриб олади. Баъзиларини бульдозер билан ҳам ўрнидан жилдирилмайси. Ўзи зўрга юради-ю, лекин бундай масалаларга қолганда, қаттиқроқ шамолга йиқиладиган жўсса бирдан метин бир қояга айланади. Лекин замон ҳам уларнинг раъйига мулоиймгина қараб турмайди, керак бўлса, бир силтаб, тутдай тўкиб ташлайди. “Шунақами ҳали?!” Қараб турунг, керак бўлса, икки қарра иккингишни бирга айлантириб қўямиз! Ёпинг, даф қилинг, бунақа саркаш, текинхўрлар маҳкамасининг

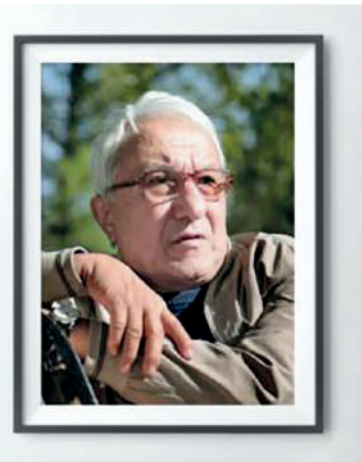
Жамшид Бўроннинг номзодлик диссертацияси “ўша кезлар нисбатан янги, айни чоқда қалтисроқ — жадидларнинг мавзусида” эканлиги ва илғор олимларнинг бугунги таълим-тарбия борасидаги ислохотларга жадид боларнинг дастурий таълимотларини асос қилиш ҳақидаги ғоясига мойиллиги унинг ботинидан, ички инсоний тутумларидан дарак беради. Кимсан, ҳамма учун хурматли домла Элмуродов унга “Мавзуну ўзгартир, икки йилга қолмай ҳимояга чиқасан, мен кафир!”, дейишига қарамай, у йўлидан қайтмайди. У пайтлар биргина шахснинг кимгадир ёқмай қоли-

ҳам, нозу қарашмалари, бурнидан нарига ўтмаган мақсадчалари ҳам бир хил, бир хил. Уларга ҳаётда кўп дуч келасиз. Бир муддат маҳлиё бўлиб турасиз-да, тезда ҳафсалангиз пир бўлади. Мафтункор жозибанинг умри товоқдаги чиройдай қисқа.

— Билмадим, — деди қулиб Жамшид Бўрон. — Ўзлариям кўп фаришта бўлмасалар керак? Анови қиз нима қилиб юрибди бу ерда? Инесса Армандинг шуми?

— Қайси қиз? Ҳа-а, Шохими? Шохия Амур. Оммани жалб қилиш учун шунақалариям керак-да, жўрам! Қардан танийсан уни?”

ДАЪВОНИНГ ДАВОСИ НЕ?

бизга даркори йўқ!” — деган дўқ билан бутун мамлакатни гўмбурлатади. Қарабсизки, аҳли илмининг бошини қовуштириб турган, озми-кўпми янги ғоялар ниш уриб турган даргоҳ бир дўқ-сиёсат билан “текинхўрлар маҳкамаси”га айланади, қолади.

Бундай муносабатдан сўнг нима бўлади? Шубҳасиз, ҳақиқий олимлар, фидойилар, манглайига олимлик қисмати ёзилганлар четга чиқадилар, тарки дунё, тарки жамият қиладилар. Энди илмга кириб келаётганлар эса тарки илмни маъқул кўрадилар. Оқибатда, Алининг майдонини сохта илмқашлар, хушомадгўйлар, “деловоилар”, карнайчилару пуфакчилар эгаллайдилар. Уларга “илм” навбатдаги карьера, ҳеч курса, “птичка” учун керак бўлиб қолиши эҳтимолдан узоқ эмас. Керакли тошининг оғири бўлмагандай, кераксиз тош ҳам кун келиб асқотиши мумкин.

ҚИСҚА БИР ЗАИФЛИК ВА УЗУН БИР ДАЪВО

“Даъво” романи жамиятга, хусусан, зиёлилар қатламига катта кўзгу тутди. Бу кўзгуда кўп нарсалар аён кўриниб қолади. Ёлғонлар, хиёнатлар, фитналар, сотқинликлар... Зиёлилар жамияти Толстой юз ўғирган киборлар жамиятига айланиб қолмадимикан, деган иштибоҳларга борасиз. Каттагина илм даргоҳининг инспектори Доно Иноятовна дейдики: “Бунақаси бўлиб туради, Жамшидбек. Орамиздаги гап, ишингиз юзасидан иккита тақриз келган, иккаласи ҳам ижобий — ўзим йўқ кўрдим. У ёғини сўрасангиз... дипломингизга имзо ҳам чекилган бўлиши мумкин. Лекин ўртада биров эшикни тамбалаб турибди-да. Кимлигини биларсиз — тепадаги мутасаддимиз, Рухиддин Пўлатов. Дўстона маслаҳат-да, ўша кишига битта кўнғироқ қилинса, олам гулистон. Юқорида таниш-панишингиз борми?”

Жамшид ўйланиб қолди: Рухиддин Пўлатов бўлса, Рамзиддин акага қариндош-париндош эмасмикан? Шундай бир гап қулоғига чалингандек бўлиб эди. Бироқ у нега тўқсинлик қиладиган? Ким унинг арпасини хом ўрибди?

Жамшид бошини кўтариб аёлга қаради, нозик бир жойига тег урилгандек ичдан сесканди, кейин нима дедирини билмай, аста бўрилиб хонадан чиқди.

Эшикни тамбалаш бир замонлар Рухиддин Пўлатов билан устоз Шокир Тўлаганов орасида бўлиб ўтган тариқдан ҳам кичик бир майда гап учун эди.

Роман даъволар тўқнашуви, амбициялар жангини тасвирлайди. Қурашлар очик майдонда эмас, орқаворотдан пана-панада кечади. Ўзи ултончаннинг ҳам иддаоси осмонча. Ҳақим Термизий “Инсон нима?” — деган саволга: “Инсон бу — қисқа бир заифлик ва узун бир даъводир”, деб жавоб берган. Асарда худди шу “қисқа заифлик ва узун даъво”нинг туғанмас ўйинлари тасвирланади.

БИР КИТОБ ИЧИДА ЁНМА-ЁН ЯШАЁТГАНЛАР

Романда характерлар қаттиқ ишланган, ҳар бир одам ўз характери, ўз дунёсига эга. Қаторлашиб, инкубатордан чиққан бир хил ясама персонажлар эмас улар. Бош қахрамон

ши эвазига ҳам тайёр диссертациялар ўн йил орқага сурилиб кетиши мумкин эди-да. Жамшид қайсар ва ҳалол, дарвешнамо устози Шокир Тўлагановнинг изидан бораверади. Тўлаганов эса — Ватан тарихини бузиб кўрсатувчиларга тиш-тирноғи билан қарши турадиган, босқинчилар истилосининг аянчли оқибатларини чуқур биладиган, юртнинг тарихи учун ҳам, келажаги учун ҳам қуйнадиган ҳақиқий илм одами.

Романда бу одамлардан табиатан йироқ бўлган ажаб-ажаб тоғфалар бор. Гарчи булар тийнатан тесқари бўлсалар-да, наилож, бир китоб — бир дунё ичида ёнма-ён яшайдилар, ўзаро муносабатларга киришадилар. Масалан, Жунайд Жабборзода, Шохия Амур... Исми шарифларнинг ҳашаматини қаранг, отни хурқитадия. Жунайд бир қарасангиз, туман прокурори, бир қарасангиз, вилоятда масъул лавозимда, яна бир қарасангиз, пойтахтда нуфузли мартабада. Қизиги, Жунайд бу мансабу мартабалар билан чекланиб қолмайди. Гоҳо шоирга, гоҳо бастакорга, гоҳо расомга айланади. “...довруқ-овозаси тўрт томонни тутган: Жунайд Жабборзода шеъри, Жунайд Жайхун мусиқаси, Жунайд Жабборлининг ранг-тавсир асарлари... Бамисоли бир киши эмас, бутун бошли тўда тинмай шеърю қўшиқ ёзиб, мусиқа басталаб, яна бир галаси дастоҳ қуриб расм қилиб ётгандек!” Бу жумладаги “тўда” сўзида вазият, моҳият яширинган. Бу сўз ўрнида ёзувчи “гуруҳ” деган сўзни қўллаганда, бу сўз ўрнига тушмасди, моҳият очилмасди. Мана, маҳорат қаерда.

Жунайднинг аралашмаган нарсаси йўқ. Бу эшикдан чиқса, бошқа эшикдан кириб келаверади, эшик топиламаса, деворни ўйиб ҳам кириб келади. Ҳар балога қобилиятли. Ҳар ишга суяғи йўқ. Нима дуч келса, ўзини бир уриб кўради. “Жамшид Бўрон бўласи Жунайдга ҳайрат билан тикилиб қолди. Ҳа, бунинг қўлидан келади партия тузмок! Бошқаси ҳам!...”

Бундай уддабўронлар кейинги пайтларда яна кўпайди. Гўё улар ҳамма нарсани эплайдигандай, уларнинг қўлидан келмайдиган ишининг ўзи йўқдай, жуда фаол, жонқуярдай кўринишади. Лекин, охири-оқибат, уддабўроннинг уддалаган бирон нарсаси йўқ бўлиб чиқади. “Жамшид Бўрон бўласининг кўкрагига енгилгина мушtabla, “Омадингни берсин”, дедю секин бурилиб катта кўча сари юрди. У ўзини алланимада ғолиб сезарди, аммо кўнглида Жунайдга нисбатан бир ачиниш ҳам бор эди”. Жамшид бекорга жингаласоқ бўласи Жунайдга ичида ачиниш ҳиссини туймади. Чунки Жунайд қисқа бир заифлиқнинг узундан узун даъвоси эди. Виждонли одам бундай томошалардан завқланолмайди, қийналади, изтироб чекади.

“Бир маҳал қаёқдандир Шохия Амур пайдо бўлди. Енгилтакроқ либосда: эғнида алламбало деб ёзилган қора майка, тиззаси йиртқч шим. Бошидаги кенг-кўлам, ола-бала кепкасини қийшайтириб кийиб олган. Сумкачасини елкасига ташлаб. Беғам, беташвиш бир хиром билан”. Бундай аёллар битта заводда битта қолипдан чиқарилган кўйирчоқлардай бир-бирларига жуда ўхшайдилар. Ўзларини тугишлари, гапиришлари

“Шунақалариям керак-да”. Шу гапнинг ўзи кўп нарсани билдиради. Мени фалон жойга тақлиф қилишяпти, менсиз бу давра ўтмай қолади, деб ҳовлиқиб, уч соатлаб макияз қилиб, жилпанглаб борадиганлар шунчаки кимларгадир эрмак бўлаётганларини билмайдилар. Тагин бу кишим актриса, режиссёр, сценарист, бунинг устига, икита шеър китоби чиққан. “Вой, “Мен, мен, мен”нинг сценарийсини онамнинг эри ёзганми бўлмаса! Билмасмидингиз, шеър китобим чиққан-ку, иккита!”

Ҳа, асарда ҳар бир персонаж ўз характери, фазилатию нуқсонини, жиддиятию бачканалиги билан наманам деб ажралиб туради. Улар ёзувчининг ихтиёрию майли билан тўкиб чиқарилмаган, бу образларни ҳаётнинг ўзи романга тақдим қилган. Сиз ҳар қадамда уларни учратасиз. Жамиятнинг қайсидир жаҳасида “жавлон уриб” юрган одамлар. Ҳатто асар бошида илтиб эйтиб бир кўриниб, кейин йўқ бўлиб кетадиган, ўзича “Туркнома” атлиғ буюк дастан язаятган! Селим турк ҳам хотиранингизга муҳрланиб қолади. Асарда умуман кўриниш бермайдиган Алиқинг қиёфасини ҳам тасаввур қилса бўлади: “Оламда йўқ кийим-бошини эғнига илиб, сийрак соқолига оро бериб, аллақандай тайинсиз халқаро лойиҳалар баҳона мамлакатма-мамлакат изғиб юрадиган, бир поляк қизига уйланиб ажрашган Алиқ она тилидан бошқа кўп тилни билади. Отагинасига тўртиб жувон тилига ҳам моҳир. Манови хонимчамиз билан ҳам соз шекилли, “ўзларининг тили”да чулдирашди юради”.

Жунайд Жабборзода, Шохия Амур, Рамзиддин Пўлатовлар пойғасида устоз Тўлаганов, Жамшид Бўронлар ўз-ўзидан четга чиқадилар. Улар уяладилар, ор қиладилар. Аттанки, уларнинг сафи сийрак, санокўз. Лекин иддаочилар майдонни ҳеч кимга бермайди, орини сотиб бўлса-да, отини чиқарса бўлди. Ҳар нарсадан бир иллинг излаб, гоҳ у ёққа, гоҳ бу ёққа, ҳар ўтганда бир турланаиб, энг чопқир отларни чоптириб ўтаверадилар. Баъзилари лавозимда му-дунё учун, қулай келиб қолса, ҳаммани улгуржисига сотиб юборади. Отанг — бозор, онанг — бозор!

ТИЛИ БИР БУВИЙЛАР

Роман ёркин услубда ёзилган. Матнинг ўзига хос оҳанги оҳанрабодек ўқувчини тортиб кетади. Асарда воқеалар учинчи шахс ва биринчи шахс тилидан ҳикоя қилинади. Баъзан иккинчи шахс тили ҳам аралашади. Лекин шуниси муҳимки, муталаа вақтида биринчи шахс ровийлигидаги бир бобдан учинчи шахс ровийлигидаги бошқа бобга ўтиш жараёнида ҳикоячилар алмашинуви сезилмай қолади. Чунки асарда тил яхши. Равон. Тишга тегадиган жойи йўқ. Сўзлар ўз маромида қўйилиб келади. Айниқса, Эркин Аъзамга хос таддор жумлақару иборалар алоҳида диққатга лойик: “Телефондаги овозни ажратиб бўлмасди: эркак кишига тегишли десангиз — жуда ингичка, аёлмикан десангиз — аллақандай “темир” аралаш”, “Қатор-қатор вазирлар узародан тортиб, машхур хонандоу созанда, шоиру шуаро, машшоғу қашшоқ...”, “Янги тарих”даги карнайвой бола”, “ўзаро носамиминг лутфу ҳовалар”, “қўлёмсамининг “сўнг

ги холлари”, “қозонга яқин келсанг, “кишт-кишт” деб қувишлар”, “силлиқлаб-сипоришлаб ўтиради”, “икки ўғил ҳам (ўқишдан) икки мартадан “йи-қилиб берди”, “номи узун ўзи калта фильм”... Бундай ўзига хос, ширали, бадийат қаймоғи билан тўйинтирилган жумлаю иборалар асар сифатини оширган.

МИНГ ХИЛ МАЙДА-ЧУЙДА ГИПЕРМАРКЕТИ

Романнинг авж пардасида ижтимоий тармоқларда устоз ҳақида тарқалган хабарлар бугунги тармоқлар аҳволини аниқ кўрсатиб беради.

Миллионлаб одамлар ивирсиб юрадиган бу тармоқларда не ишлар, не миш-мишлар, не қилмишлар урчи-майди, дейсиз. Ростини ҳам бору, ёлғонини ундан кўп. Бу тўс-тўполон ичида яхши хабарлар ҳам сувга чўккан тошдай йўқ бўлиб кетади. Аллақандай лайқчилар, исташса, бир одамни бир неча дақиқада бадном қилишлари ҳам мумкин, исташса, бир аҳмоқдан даҳо яашларни ҳам мумкин. Ўтибор қилмаслик керак, деймиз-у, лекин бу олағовур ҳам жамиятда катта жараёнга айланиб бўлди. Энди унга минг хил майда-чуйдалар дўхони деб қараб бўлмайди. Бу дўхон замоннинг зайли билан гипермаркетга айланган. Устоз йўқолиб қолгандан сўнг ижтимоий тармоқларда тарқалган хабарларга бир қўлоқ тутинг: “Кампирини билан ғижиллашиб қолиб, ўзини жарга отган экан, жасади топилмаётганимиш”, “Катта олим бўлгани билан роса ичаркан денг. Дачаси тоғда экан, тоғ-тошда маст-аласт дайдиб юриб, жониворларга ем бўлгандир-да”, “Зўр олим бўлгани учун кўролмайдиган ҳасадгўйлар устидан ёза-ёз қилиб, жонидан тўйдириб юборишгану бошини олиб бир ёқларга кетворганмиш”, “Унда ўзи тўғрисидаги паст-баланд мишмишларни ўқийвериб... яшагиси келмай қолибди”...

ЕТИШМАЁТГАН ОДАМ

Асарнинг бошидан охиригача нурдай ўтадиган яна бир образ бор. Бу тоға образи. Жамшид Бўронни ўз боласидан ҳам яхши кўрадиган тоға. Худди шу тоға асарнинг бошидан охиригача ажиб бир руҳ бериб туради. У асардаги ҳамма образлардан баландроқда яшайди. Унда ортиқча даъвоини сезмайсиз, ёқайртар иддаонини кўрмайсиз. Тоға тимсолида заҳматкаш, содда, самимий халқингизнинг бир бўлагини кўргандай бўласиз. “Чошгоҳга яқин маърақа тарқаб, мазорбошига бориш тақлифи чиқди мендан. Нуқул кимдир етишмаётгандек, ҳали замон кимдир дарвозадан кириб келадигандек бўлаверди. “Жамшидбой келдима, жиянгинам келдима...” Тоғам!”

Ҳа, бундай одамлар ҳамма жойда ҳаммиша етишмайди.

Асарда тоға билан боғлиқ яна бир лавҳа борки, бу лавҳа ҳам ўша йиллардаги кўп кечмишларга ишора қиладди. Жамшид Бўрон тоғасининг таъзиясига қишлоққа борганда атрофга қараб, кўнглидан шундай бир ўй ўтади: “Бамисоли шунча йил мобайнида бирор мардум битта даррахт ўтқазмагандек, қиқиб эшик-деразасини бўймагандек, кўча-кўй ўнқир-чўнқир, кечаги замондан бу ёғига асфальт кўрмаган, уй-томлар-чи, паст-пастқам! Ҳамма ёқни бало уриб кетгандек вайрон-вайрона... Одамлар-чи, одамлар? Бари аллақандай мижғов, руҳсиз, зерикарли. Дастурхон атрофидаги гап-гурунглари ҳам ҳў-ў алмисоқдан қолган дийдиёлар”.

ИККИ ЖУМЛА ВА ИККИ ДУНЁ ОРАСИДА

Мақоламизнинг муқаддимасини асар охирироғидаги бир лавҳа билан бошлаган бўлсак, хотимасида асар бошига қайтамиз.

Роман нашриётдан китоби чиқаётган Жамшид Бўроннинг китоб бошида устозига бир оғиз бағишлови можаросидан бошланади ва шу можаро

якуни билан тугайди. Биринчи бобда нашриёт директори Санақуллович: “Китобингизни, монографияни устозингизга бағишлабсиз-ку. Бағишлаганингиз яхши-ю, домланинг атрофидаги кейинги гап-сўзлар... Шундоқ катта олим, салкам академик бадном бўлиб қолди-да энди, а, эсиз! Қаёққа кетгани ҳам номаълум, дом-дараксиз эмиш-а? Чет элга қочган дейишадди, ростми шу гап?” — деган бир қоп сомонни пеш-пешлаб, бағишловни олиб ташлашни талаб қиладди. Жамшид Бўроннинг ичидан зил кетиб, бағишловни олиб ташлашга ундаган нашриёт директори: “Китоб меники, кимга бағишлаш ўзимнинг ишим”, деган гапи асар охирида янада қатъий виждоний тус олади. Шунча, бир китоблик воқеалардан кейин Жамшиднинг нашриёт ходими — китоб муҳарририга юборган хати шундай: “Мунирахон! Илтимос, кириб каттанга — Санаку-уловичингга айт, бағишлов қатъиян мана бундай бўлсин: “Ўшбу китобимни унутилмас Устозим, академик Шокир Тўлагановнинг ўчмас хотирасига бағишлайман”. Тамом!”

Романнинг яхлитлиги, бутунлиги ҳам шундаки, ундаги барча ҳодисалар ана шу икки жумланинг орасида бўлиб ўтади. Асар бошида ва охирида айтилган бу икки жумла қатор воқеаларни бирлаштиради, чеки-чегараси йўқ даъво-иддаолар, хиёнатлар, бир-бирини сотиш можароларидан маънан бутун чиққан Жамшид Бўроннинг Шахсини намён қиладди.

Бу эътироф Устознинг ўжар, қайсар, билганидан қолмайдиган, ўрисча аралаштириб гапирадиган қизи Бибиҳонимнинг тилидан Жамшиднинг отасига ментзаб: “Сизлар асли бир одамсизлар-ку”, деб айтган гапда катта аниқ кўринади. Шокир Тўлагановнинг қизи ҳақида гап кетганда, бир вақтлар газетада россиялик бир академикнинг қизи билан бўлган суҳбат эсга тушади. Отаси билан кўп масалаларда чиқишолмаётган қизга мухбирларнинг: “Нега отангиз билан келишолмайсиз, ахир, у машхур академик-ку?” — деган саволига қиз: “Ҳамма гап шунда, мен академикнинг қизиман, отам эса оддий деҳқоннинг ўғли”, деб жавоб беради. Гарчи Бибиҳоним қанча мураккаб характерга эга бўлмасин, Тўлагановнинг маънавий муҳити ҳавосидан баҳраманд бўлиб ўсганди. Бу баҳрамандлик ўз таъсирини ўтказмай қўймасди. Жамшид гоийиб бўлган домласини излаб, қиз билан бирга қайтганда, буни англайди: “Илк кўришган кунидан буён бир-бирига ётсираб юрган икки одам бутун ака-сингил бўлиб қайтарканмиз, қизнинг бояги гапи ҳаёлимдан кетмасди: “Сизлар асли бир одамсизлар-ку...”

Романда теран рамзий ишоралар бисёр. Бу рамзларни шарҳлаш алоҳида мавзу. Устознинг йўқолиб қолиши ҳам аслида рамзий маънога эга. Бу ҳодиса зимнида жамиятда бой берилаётган қадриятлар, туттуллар, ҳалол фазилатлар, махв бўлаётган тафаккур, йўқолаётган виждонга ишора бордай. Тўстатдан гоийиб бўлган устоз Шокир Тўлагановдан Жамшид Бўронга келган охириги SMS шари шундай яқунланган: “Мени қидирманглр, ер устида қиладиган ишим қолмади...” Бу оғир гап. Шукур Холмирзаевни ўлимидан олдин кўргани борганимда, унинг хорғин нигоҳларидан шу маънодаги гапни ўқиганман. Яна бу гап Абдулла Ориповнинг бир шеърини эслатади:

Менинг Ер устида

танишларим кам,

Менинг Ер остида

дўстларим кўпроқ.

КИБРИ ҲАВОМИ, КИБРИ ДАЪВО?

Мақолага “Даъвонинг давоси не?” деб ном бердик. Даъвода мудом хатар борлиги рост. Зеро, боболаримиз тўқиган “кибру ҳаво” иборасини бизнинг замонамизда “кибру даъво” деб ўзгартирсак, мантиқдан узоқлашмаймиз. Агар даъво хаддан ошиб кетса, хиёнатлар, сотқинликлар, ҳасад, тубанликларга манба бўлади. Ҳўш, хулоса нима? Тахминий бўлса-да, даъвонинг давоси борми? Бу ҳақда бир нарсга дейиш қийин. Бир шоир айтганидай: “Дардининг ўзини кўрсатиб бериш ҳам катта гап”. Фақат шуни қўйимча қилиш мумкин, узун даъводан олдин қисқа заифлик бор. Ҳар ким Ҳақим Термизий ўқтирган “қисқа заифлик”ни англадими, бас, кибру даъво ўз-ўзидан чекинади. Яна япон шоирининг бир сатри эсга тушади: “Мен оғизман ва авайлайман ўзимнинг оҳизлигимни”. Ўзининг оҳизлигини авайлаган одам кучли бўлади.

ЭШҚОБИЛ ШУКУР

ЯНГИЛИКЧИЛАР – ЯХШИЛИКЧИЛАР

ЖАДИДЛАР ШАРҚЙСИ

1

Бу оламда ҳар йил ўзича янги, Янгилик бор йилнинг тўрт фаслида ҳам. Янгидир, шунингдек, ҳафта ҳамда кун, Куннинг ичидаги ҳар лаҳза, ҳар дам. Фақат буни кўрмоқ, билмоқ, англамоқ Ҳаммага ҳам насиб этавермайди. Кўрган, англаганлар, билганлар – бахтли, Бахт – оз, ҳаммага ҳам этавермайди.

2

Биз – Чўлпон, Қодирий, Авлоний, Фитрат... Юз мингмиз, санамоқ эмасдир осон. Замон тан олмади, боқмади бизга, Боқмадик бизлар ҳам беун, беомон. Қурол-яроғ-ла халқ қаҳрамонлари, Биз қогоз-қалам-ла жанг қилдик тун-кун. Жисман маҳв этилдик, руҳан соғ-омон, Ибрат бўлдик авлод-авлодлар учун.

3

Ҳа, биз янгиловчи, янгиликчилар, Яъни жадидлармиз! Она халқини Олдинга бошлаган. Ҳимоя қилган Миллат ҳуқуқини, миллат ҳаққини.

Кимни ва нимани янгиладик, хўш? Кимдан ва нимадан ҳимоя қилдик? Мутеликда яшаш мумкиндр балки, Қолоқликда яшаб бўлмайди, билдик.

Билишимиз керак эди биз, ахир, Даҳо аждодларнинг ворисларимиз. Қуръони Каримга асослангани Қилган, қилолмаган бор ишларимиз.

Душман бўла туриб ўзингиз элга, Айбладингиз бизни “халқ душмани” деб. Ўзбеклар ишонар дедингиз бунга, Қўйган дедингизми халқ эсини еб?

Бу ҳам етмагандай, қамаб, оттириб, Шаҳид айладингиз туриб бирма-бир. Билмадингиз жаннат боғчаларидай Гулларга бурканган биз ётган қабр.

Демак, биз – барҳаёт, сиз эса йўқсиз, Йўқдир ёлғон-яшиқ шиорларингиз. Ёзганлари ахлат уюмларида, Йўқ сизни мадҳ этган шоирларингиз.

Ва осон бўлмади зиё тарқатмоқ, Қакнус қуш сингари ёқилдик, ёндик. Туғилдик қайтадан ўз кулимиздан, Сиз биздан эмас, йўқ! Биз сиздан тондик.

Тараққиёт учун бўлса бир нима, Татбиқ этиш учун халқ ҳаётига,

Осмонга ҳам чиқар эдик, эҳтимол, Миниб тасаввурнинг учқур отига.

Сизга қизиги йўқ бу гапларнинг ҳеч, Қуллар керак эди сизга, кўп қуллар. Эркақдир, аёлдир – фарқи йўқ сира, Ишласа бас эди оёқлар, қўллар.

“Бошлар-чи?” – дедик биз, – “Ахлоқ-чи? Онг-чи? Муҳаббат, ҳаяжон, орият, ҳаё?” Сизга – Ишчи-деҳқон ҳукуматиға Ёв бўлди юртга ким тарқатса зиё.

“Зиёли – зиёнли!” – деган гапни ҳам Сиз ўйлаб топгансиз – ношуд, нобакор. Бор олам зиёга талпинган чоғда, Йултўсар бўлмоқ – бу қай русумда бор?!

4

Сиз ёққан, йўқотган китоблар ўрни Ўйилган кўзлардек қорайганди, бас. Янги алифбода қанча ҳикматни Тирилтирдик такрор, қалбга ҳамнафас.

Инчунин, имлони ўзгартириш-ла Қила олмадингиз халқни саводсиз. Имло билан бирга ўзгармади эл, Қолди дилда собит ўша азиз сўз.

Орадан бир аср вақт ўтиб, мана, Яна янгиланди миллат ва Ватан. Янги Ўзбекистон тан олди бизни, На-да Ўзбекистон, дунё олди тан.

5

Дунё тан олмоқда Ўзбекистонни, Бизнинг мамлакатни – жаннат маконни. Ҳайратга солмоқда янгилаб У Қартайган, шалағи чиққан жаҳонни.

Ҳиссамиз бор бунда биз – жадидларнинг, Мева берар чеккан азобларимиз. Йўлчи юлдуз бўлиб порлайди, албат, Авлодлар қалбида биз қолдирган из.

Сиз-чи? Қораланиб қайтадан, ҳайхот, Лаънат ботқоғига ботаётирсиз. Увада жандангиз елкага ташлаб, Унутилиш томон кетаётирсиз.

ҚОДИРИЙНИНГ ВОДИЙ САФАРИ

“Мен ушбу китобка материал йиғиш учун Қўқон бордим, яшаган кишилар билан сўзлашиб юрдим”.

Абдулла ҚОДИРИЙ

Шомда кириб борди водийга адиб. Намоз учун масжид қолганим бирор?

Сўрамоққа тирик жон кўринмади, Азон товшин кутиб, вақт ўтди бекор.

От устида адо этди ноилож Ибодатин қибла томон буриб юз. “Бу эл, бу юрт қандай топади ривож? Дину эътиқодсиз иймон бўлар суст”.

Йўқ, адашган экан, чиқди йўлидан Яшаган кишилар хон замонида. Нафақат йўлидан, чиқди кўнглидан, Меҳмон қилдилар қалб хонадониди.

Адибни водийга етаклаб борган Мақсад нима эди, дард нима эди? Мустабид даврга йўл очиб берган Хонлик қандай эди – билмоқчи бўлди.

Қонга ботирилган мухторият-чи? Нега бу хусусда кимса сўз демас? Элу юрт қақшади. Адабиёт-чи? Нега у мум тишлар? Бу – тўғри эмас!

Оҳ чекмоқда, ахир, миллатдошларим, Диндошларим, қадим ўзбегим, жоним. Кўзимдан ичимга оқар ёшларим, Ичимдан ташимга чиқмайди қоним.

Айб уларда эмас, ҳукмронларда Ва шиорларида эрур уларнинг, Жаҳолатларида, ёлғонларида... Мен ёзишим керак аввал шуларни.

Ғаним истибдоди, Тошкандан кейин Қўлин Хўжанда ҳам чўзган паллалар Демай: “Қўқонга ҳам бўлар хўжайин”, Қилса бўлмасмиди унга ҳамлалар?!

Йўқ, ўрнига, ёқай, дея хон ёвга, Э, воҳ, мансаб-амал таъмасида гўл, Ўз она халқини олди буровга, Айтсин деб босқинчи “Бу хон – қаттиққўл”!

Кўринай деб яна “маданиятли”, Бинолар қурдирди халқ ҳисобидан. Ариқ ҳам қаздирди “Хон ариқ” отли, Улус қони оқди ариқ тубида.

Аллоҳ пешонага ёзгани – Ватан Мустамлака бўлди. Барибир ҳам, хон Яйрамади, тушди кўхна тахтидан, Қул бўлди кофирга аҳли Туркистон.

Ҳамон шундай. Бироқ диёримизда Тузуму сиёсат бобида хонни, Мустабид-ғанимни этгучи изза Мирзо Анварлар кўп экан иймонли.

Чиркин-замонаси фожиалари Асосига қарши онгли-қурашган Юсуфбек ҳожигу, замон сарвари – Отабекдай мардлар кўп экан хўшган.

Шукур ҚУРБОН, “Дўстлик” ордени соҳиби

Ҳа, шундай, мозийда, тарихимизнинг Энг қирлик ва қора кунларида ҳам Муҳаббат, садоқат ҳамда номуснинг Парилари бўлмиш – ҳаёли, ўктам –

Кумушу Раънолар яшаб ўтканин Ёзган-битганимда кўрсатишим шарт: Асал бўлди – заҳар-заққум юткани, Муслимаи жасур, мўъминаи мард...

Ва билсин, англасин замондошларим – Лоқайд ва бепарво яшаб бўлмайди. “Бахтлисан!..” – қотирар замон бошларни, Қотган бошлар ўтрук, саёз ўйлайди.

Айтинг, қонда мавжуд ҳислат йўқолмас, Шўро даврида ҳам юртпарварлар бор. Улар ҳам бир кун бош кўтармай қолмас, Бош кўтарган каби қалбда гурур, ор.

Етарманми, йўқми, у кунга, билмам, Биламан ва лекин келади у кун. Шунинг-чун шўрони назарга илмам, Сузаман оқимга қарши шунинг-чун.

Келди шу қарорга водийга бориб Адиб юриб унда яшаганлар-ла. Мухторият, дея халқни эрк сари, Абадият сари бошлаганлар-ла.

ЯНГИ КИТОБЛАР

ШЕЪРДА ҚОЛГАН ЮРАК

Олмос менинг юрагим, Толмас менинг юрагим. Ким айтади шеъримда Қолмас менинг юрагим?
Мана шу тўрт қатор-гина шеър неча-неча авлодларнинг хотирасида муҳрланмаган, дейсиз. Муҳими, таниқли болалар шоири Қудрат Ҳикматнинг Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ҳомийлигида чоп этилган замонавий дизайнга эга янги тўплами мана шундай таъсирчан шеърларга бой. Ёши катта инсонлар бу шеърларни ўқиб, беғубор болалигини эсласа, жажжи ўкувчилар самимий шеърят билан учрашиб, бетакрор таассуротларга эга бўладилар.
Ўтган асрнинг 50–70-йилларида шоирнинг “Менинг Ватаним”, “Бахтли болалар”, “Ободлик”, “Дўстлик”, “Уч ўртоқнинг совғаси”, “Неварамехри”, “Алишер ва китоб”, “Соатжоннинг соати”, “Тошбақалар ҳужуми”, “Шамол ботир”, “Ўғлим билан суҳбат” сингари ўндан ортиқ тўпламлари кенг оммалашган. “Олмос менинг юрагим” номили китобда ўша тўпламлардаги энг сара шеърлар жамланган.

ҚАҲРАМОН ЎСМИРЛАР

Айни пайтда замонавий ўзбек адабиётида ўсмирлар учун яратилган асарлар нихоятда қамғоблиги сир эмас. Шу маънода, ёш ижодкор Меҳрихон Ортиқованинг “Жумбоқлар кундалиги” асари ана шу бўшлиқни тўлдиришга хизмат қилиши билан аҳамиятлидир.
Фантастик роман сифатида тақдим этилган мазкур асарнинг асосий қаҳрамонлари ўсмирлар бўлиб, уларнинг ақл бовар қилмас саргузаштлари қизиқарли тилда ҳикоя қилинади.
“– Аунунакиларни фош қилиш шунчалик осон иш деб ўйлайсизми? – бирдан суҳбатга аралашди анчадан бери жим ўтирган ғайриоддий меҳмон.
– Муддаога ўтадиган бўлсак, биз ҳам шогирдим билан Рептилоидларни ўрганияпмиз, – ҳамроҳини қўллаб-қувватлади профессор.
– Аввалига бунинг иложи йўқдек туюларди, аммо кеча сизнинг шарофатингиз билан мана буни олиб қочишга улгурдик.
У шундай деб стол устиди ёпиб қўйилган матони кўтарди...”
Хўш, фош қилинмоқчи бўлаётган аунунакилар, профессор шогирди билан ўрганаётган рептилоидлар кимлар? Стол устиди ёпиб қўйилган сирли нарса нима? Албатта, ўқувчилар бу каби саволларга китобни ўқибгина жавоб топадилар. Ушбу китоб ҳам Ёзувчилар уюшмаси ҳомийлигида нашр этилган.
Нигина ИСКАНДАРОВА

ТАҚДИМ

НАСРИМИЗ НАМУНАЛАРИ

Таниқли навоийшунос Қодиржон Эргашев “Муҳаррир” нашриётида чоп этилган “XV-XVII асрларда тарихий наср тараққиёти” номли монографиясида тарихий насрнинг Шарқда пайдо бўлиши, хусусиятлари, асосий ривожланиш тенденцияларини араб, форс тилидаги манбалар, уларга оид илмий тадқиқотлар асосида жиддий тарзда ёритишга муваффақ бўлган. Тўрт бобдан иборат китоб ўзбек адабиёти тарихида насрнинг юзага келиши ва тараққиёти, мавзулар кўлами, бу жараёнда Алишер Навоийнинг ўрни каби қатор назарий масалаларни қамраб олган.

Тадқиқотчи Ҳазратнинг насрий асарлари ўзбек адабиётида тарихий насрнинг юзага келишида муҳим ўрин тутганини таъкидлагани ҳолда, Навоийга қадар ҳам туркий тилда тарихий асарлар яратилгани, бироқ

бизгача етиб келмаганини қайд этади.

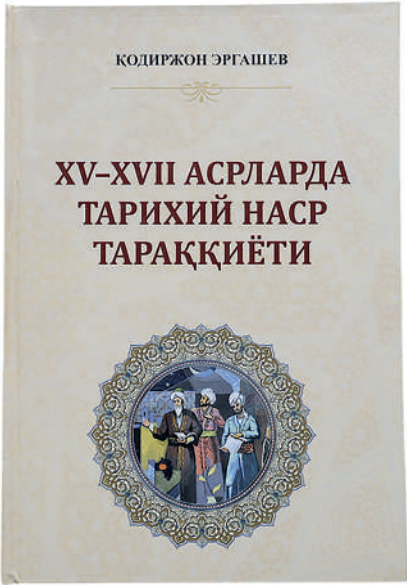
Бундан ташқари, Қодиржон Эргашев “Тарихи анбиё ва ҳукамо”ни таҳлил қилар экан, асар пайғамбарларга бағишланган бўлса-да, унда ҳақимлар – файласуфлар ҳақида сўз бориши унинг “фан тарихи юзасидан ҳам” алоҳида аҳамиятга молик эканига эътибор қаратади. Асар бадийий тасвир воситаларининг кенг қўлланиши, мавзунинг қамраб олиниши ҳамда лисоний тарафдан атрофлича тадқиқ қилинган. “Тарихи мулуки ажам” асарида давр анъанасидан келиб чиқиб, кўплаб мифологик персонажлар тарихий шахслар сифатида ҳам талқин қилинган. Олим Навоий маълумотлари билан замонавий тарихшунослик илми қабул қилган хронологияни изчил қоғиштириб, айрим маълумотларни ойдинлаштиради.

Монографиянинг иккинчи боби “XVI асрнинг бошида тарихий насрда юзага келган янги тамойиллар. “Таворихи гузиди – Нусратнома”, “Зубдат ул-осор” асарлари” дея

номланади. Унда мазкур давр адиблари ижодининг ўзига хосликлари, адабиётда кўзга ташланган янги ҳодиса ва тамойиллар, энг аввало, жамиятда юз берган ижтимоий-сиёсий ўзгаришлар, уларнинг халқ онги ва тафаккурига кўрсатган таъсири ҳамда янги давр талаблари билан боғлиқлиги қизиқарли ёритилади. Олим “Бобурнома”, Муҳаммад Солихнинг “Шайбонийнома”, Восифийнинг “Бадоеъ ул-вақое”, Файзуллоҳ ибн Рўзбехоннинг “Меҳмонномаи Бухоро”, Биноийнинг “Шайбонийнома” сингари асарлари, бундан ташқари, айни шу даврда яратилган бадийий насрнинг гузал намунаси бўлмиш Хожанин “Гулзор” ва “Мифтоҳ ул-қулуб” асарлари таҳлилига ҳам, мухтасар бўлса-да, тўхталади, уларнинг адабий қийматини аниқ кўрсатади.

Монографиянинг навбатдаги боби “Мемуар-автобиографик жанр. “Ўтамыш Ҳожи тарихи” асари. Тарихий насрнинг таржима асарлар ҳисобига бойиши” деб номланган. Муаллиф Мовароуннаҳрда юз берган улкан ўзгаришлар минтақа ҳаётининг барча жабҳаларига беистисно таъсир қилгани ва бу ҳолат мазкур даврда яратилган илмий, бадийий асарларда акс этганига ургу беради: “Фақат XVI аср насрининг эмас, умуман, ўзбек ва жаҳон адабиётининг шох асарларидан бири бўлиб қолган “Бобурнома”нинг яратилиши ҳам ана шу

тамойиллар билан боғлиқ эди. Бу асарнинг майдонга келиши XVI аср ўзбек насрида янги бир ҳодиса – тарихий-мемуар жанр пайдо бўлганидан далолат қилади”. “Бобурнома” ҳақида “кўп ва хўб” ёзилган ва ёзилмоқда, бироқ Қодиржон Эргашев асарнинг камроқ эътибор қаратилган қирраларини “ўзбек тарихий насри тараққиёти аспектида кўриб чиқиш ва унинг айрим ўрга-

нлмаган жиҳатларини, муаммоли масалаларини ёритиб беришни” ўз олдига илмий муаммо сифатида қўйган ва, айтиш мумкинки, бунинг уддасидан чиқа олган.

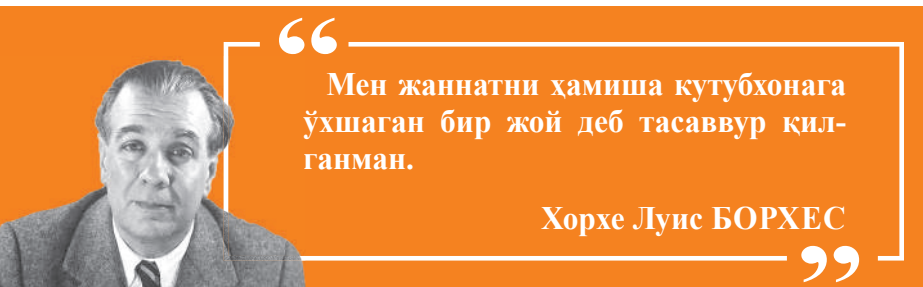
Китобнинг сўнгги боби “Абулғозий Баҳодирхоннинг тарихий наср

ривожига қўшган ҳиссаси. “Шажа-рай турк” ва “Шажа-рай тарокима” асарларининг тарихий наср ва адабий ёдгорлик сифатидаги хусусиятлари ва аҳамияти” деб номланади. Ҳар қандай асар муайян даврнинг ҳосиласи, меваси эканини тадқиқотда доимо бош принцип сифатида билган муаллиф бу икки ёдгорликнинг юзага келиш сабабларини қуйидагича изоҳлайди: “XVII асрдаги сиёсий беқарорлик, мураккаб ижтимоий аҳволнинг фан ва адабиётга кўрсатган салбий таъсирининг натижаси ўлароқ тарихнависликда юзага келган бўшлиқ ва уни тўлдириш зарурати Абулғозий Баҳодирхоннинг “Шажа-рай турк” ва “Шажа-рай тарокима” асарларининг яратилиши учун туртки берган омиллардан бири эди”. Тадқиқотчи ушбу асарларнинг тарихий ва адабий манба сифатидаги илмий аҳамиятини далиллар билан исботлаб берган.

Монография мавзу доирасида амалга оширилган тугал тадқиқот ҳисобланади. Биз эса имконият доирасида айрим жиҳатларига тўхталдик, холос. Муҳими, муаллиф медиа майдонда жавлон урмайди, илмий ҳақиқатни ўринсиз ҳаяжонга берилиб баян овозда “эълон” қилмайди, аксинча, вазмин изланади, қидиради, топади ва исботлайди. Китобни ўқиган ўқувчи беихтиёр муаллиф тақдим қилган жараённинг иштирокчисига айланади,

унинг далиллаш маҳоратидан завқ олади. Ифодада илмий академизмга қатъий амал қилиш (афсуски, вақт ўтгани сайин бундай олимлар сафи сийрақлашмоқда), фактларга нисбатан ҳалол ва танқидий муносабат, кенг мушоҳада-мулоҳаза, мантикий изчиллик каби хислатлар олим илмий фаолиятига хосдир.

Кези келганда бир мулоҳазани айтиб ўтиш жоиз. Монографияга манбаларнинг батафсил илмий тавсифи ҳамда фойдаланилган адабиётлар рўйхатининг тўлиқ илова этилиши китобнинг илмий қийматини янада оширган бўлур эди. Бироқ бу мулоҳаза монографиянинг умумий савияси ва сажиясига соя солмайди. Юксак илмий даражада бажарилган иш билан муаллифни ҳамда мумтоз адабиётимиз муҳибларини қутлаб қоламиз.

“Мен жаннатни ҳамisha кутубхонага ўхшаган бир жой деб тасаввур қилганман.

Хорхе Луис БОРХЕС

Йоханнес ШТАРК

атом физикаси
ривожига ҳисса қўшган
нобелчи

ҲАЁТ ЙЎЛИ

Йоханнес Штарк 1874 йил 15 апрелда Германиянинг Шиккенхоф шаҳрида туғилган. Байройтдаги гимназияда ва Регенсбургда таҳсил олган. Олий таълимни Мюнхен университетидан олган. Иш фаолиятини Мюнхен университетининг Физика институтидан бошлаган. Фаолияти давомида Готтинген университети, Ганновер ва Ахендаги Техник олий ўқув юртлари, Грейфсвалд университети ва Вюртсбург университетининг Физика институтидан илмий ва педагогик фаолият олиб борди.

У профессор сифатида ишлаб, физика, хусусан, электр разрядлари, газлар физикаси, спектроскопия ва канал нурлари бўйича тадқиқотлар қилди. Унинг илмий фаолияти Германия физика мактабининг муҳим йўналишлари билан боғлиқ бўлиб, XX аср бошларида атом физикаси шаклланаётган бир даврга тўғри келди.

Штарк 1957 йил 21 июнда Германиянинг Траунштейн шаҳрида вафот этган.

АТОМЛАР ВА СПЕКТРЛАР

Олимнинг асосий тадқиқотларини тушуниш учун атомларнинг ёруғлик чиқариши ҳақида қисқача тўхталиш лозим. Атом таркибидagi электронлар маълум энергетик ҳолатларда бўлади. Электрон бир энергетик ҳолатдан бошқасига ўтганда, муайян энергияга эга бўлган фотон чиқариши ёки ютиши мумкин. Бу жараён атом спектрида маълум спектрал чизиқлар пайдо бўлишига олиб келади. Шунинг учун спектрал чизиқларни ўрганиш орқали олимлар атомнинг ички тузилиши ҳақида маълумот олишлари мумкин. Штарк ана шу спектрал чизиқларга ташқи электр майдони қандай таъсир қилишини тадқиқ қилди.

ШТАРК ЭФФЕКТИ

Штарк электр майдони таъсирида атомлар чиқарадиган спектрал чизиқларнинг ўзгаришини кузатиш. Кучли электр майдони таъсирида айрим спектрал чизиқлар силжиши ёки бир неча компонентларга ажралиши мумкинлиги аниқланди. Оддий қилиб айтганда: электр майдони, атомдаги электронларнинг энергетик ҳолатларига таъсир қилади, энергетик сатҳлар ўзгаради, спектрал чизиқлар силжийди ёки ажраллади.

Штарк эффекти олимларга атомларнинг энергетик тузилишини чуқурак ўрганиш имконини берди. Кейинчалик бу ҳодиса квант механикаси нуктаи назардан янада чуқур тушунтирилди.

Штаркнинг илмий фаолияти фақат электр майдонидagi спектрал ўзгаришлар билан чекланмаган. У канал нурларини ҳам тадқиқ қилган. Канал нурлари — газ разряди жараёнида ҳосил бўладиган мусбат зарядланган заррачалар оқими бўлиб, улар XIX аср охири ва XX аср бошларида атом физикасини ўрганишда муҳим экспериментал объектлардан бири эди. Штарк канал нурларида ҳаракатланаётган заррачалар билан боғлиқ Доплер эффектини ҳам тадқиқ қилган. Доплер эффекти умумий маънода манба ёки кузатувчи ҳаракатланганда тўлқин частотасининг кузатиладиган ўзгаришидир.

ЭЪТИРОФ

1919 йилда Йоханнес Штарк физика бўйича Нобель мукофотида сазовор бўлди. Мукофот унга канал нурларидаги Доплер эффектини кашф этгани ва электр майдонида спектрал чизиқларнинг ажралишини кашф қилгани учун берилган. Бу мукофот Штаркнинг атом физикаси ва спектроскопия соҳасидаги илмий ишлари халқаро миқёсда тан олинганини кўрсатди. Унинг кашфиётлари ўша даврда атомнинг ички тузилиши ҳақидаги тасаввурларни кенгайтиришга хизмат қилди.

Жасмина ИСРОИЛ тайёрлади.

Бошланиши 1-саҳифада.

Муюссар Иброҳимова: — Бола баъзан ижтимоий тармоқлар ва платформалар қуршовида соат-

лаб қолиб кетади. Бу вақтда унинг миясида, руҳиятида нима-лар содир бўлади? 16 ёшгача бўлган фарзандларимизнинг руҳияти интернет ва технологиялар босимида қанчалик тайёр?

Дилфуза Жумаева: — Ҳар бир боланинг ўз табиатида мос ички интизоми бор. Агар бу ички интизоми

хавфсиз муҳит билан бирга ўсма-са, болага, албатта, босим беради. Ахборот оқимининг шиддати тез, кўриниши турфа ва натижага қўйилмаган. Фарзандларимизга биринчи ўринда оила ва мактабда хавфсиз муҳит керак. Ҳар бир боланинг бунга ички руҳий эҳтиёжи бор.

Хавфсизлик бу — кичик ёшдагиларга ҳали номаълум бўлган воқеа-ҳодисаларни маълум пайт чеклаш, соғлом чегара қўйиш, бунинг ўзи нимадиги ва қандай хавф келтиришини тушунтириш, айна пайтда, бемалол ҳаракатланиши учун ҳудуд қолдириш. Телефон ишлатишни эмас, меъёридан ортққ фойдаланишни танқид қилиш керак. Фарзандимизга мобил қурилмаларни душман сифатида кўрсатиб қўймаслик зарур. Чунки улар вақти келиб, гаджетлар дунёсига қадам қўяди. Айниқса, бугунги ахборот ва сунъий интеллект асрида бусиз таълим, на иш битади. Болага телефон олдида ўзини қандай бошқаришни ўргатиш, унга ёрдам бериш — энг тўғри йўл. Чеклов чора эмас, сиз қўлдан олиб қўйганингиз билан ўртоғи ёки танишининг телефонидан фойдаланаверади. Ўғил-қизларга бир умр қўриқчи бўлмаймиз, лекин тўғри берилган тарбия уларнинг ишончли ҳимоячиси бўлиши, шубҳасиз.

Масаланинг ўқ индизларидан бири: агар ота-онанинг меҳри, эътибори етишмаса, бола эҳтиёжини телефон, интернетдан излайди. Муюссар Иброҳимова: — Афсуски, бугун болам йўғламасин, деб эрта ёшдан телефонга ўрғатмаётган ҳам ўзимиз...

Масаланинг ўқ индизларидан бири: агар ота-онанинг меҳри, эътибори етишмаса, бола эҳтиёжини телефон, интернетдан излайди.

Муюссар Иброҳимова: — Афсуски, бугун болам йўғламасин, деб эрта ёшдан телефонга ўрғатмаётган ҳам ўзимиз...

ЖАҲОН АЙВОНИДА

5000 ДОЛЛАРЛИК ВАЪДА

АҚШ президенти Дональд Трамп ноябрдаги сайловларда республикачилар Конгресс устидан назоратни ўрнатса, ҳар бир воғга етган фуқарога 5 минг доллардан пул тарқатишини маълум қилди. “Reuters” агентлигининг ёзишича, у бу ҳақда Далласда бўлиб ўтган партия қурултойида таъкидлаган.

Мазкур маблағдан фойдаланишнинг ягона шarti — уни фақат мамлакат ичкарида сарфлашдан иборат. Тўловларнинг умумий қиймати 1 триллион доллардан ошиши айтилмоқда, бироқ молиялаштириш манбаи номаълум.

IPHONE 18 PRO ТАҚДИМОТИ

“Apple” компанияси iPhone 18 Pro ва Pro Max смартфонлари, AirPods 5 ҳамда

БОЛАНИ ИТ ДАН КИМ ҲИМОЯ ҚИЛАДИ?

Дилфуза Жумаева: — Шундай. Гаджетларда ҳиссий ва ранг-баранг кадрлар бисёр. Улар ҳаётда ҳам бор, фақат унчалик тез ва турфа эмас. Бола қўлига телефон олганида ўқиш, ўрганиш иштиёқи пасаяди. Дофамин мия учун жуда ҳам муҳим гормон. Кадрларнинг тезлиги, хилма-хиллиги, кўплиги болага жуда тез дофамин беради ва тез тўйинтиради. Улар катта бўлгани сари бу ҳисси ҳамма жойдан қидиради. Энг ачинарлиси, бу эҳтиёж кейинчалик носоглом муносабатлар, ичкиликбозлик, кашандлик, бангиллик ҳам айланиши мумкин.

Илм олиш, меҳнат қилиш, узок муддатли муносабатларга киришиш вақт, масъулият талаб қилади. Аммо виртуал дунё ва визуал қоникшига ўрганган авлодда тўрт йил олий таълим олиш, бир неча йил ишлабгина ўз ўрнини топиш, турмуш қуриш, дўстлашиш, ҳамкорлик қилиш каби ўн йиллар, умрбод давом этадиган муносабатларга тоқатсизлик шаклланади. Ёшларнинг синтетик ғиёҳванд моддаларга ружу қўйиши, ёш оилалар ўртасидаги ажрим, йигит-қизларда ёлғизлик, стресс ва депрессия кузатилаётгани, авлодлар ўртасидаги масофанинг жарликка айланиб бораётгани — барчасининг замирида кўз очиб телефонни кўрган авлоднинг Интернетдан топган “фойдаси” ётибди.

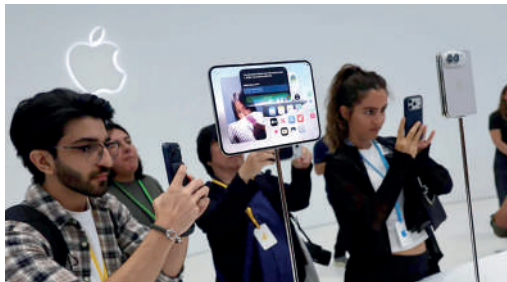
Муюссар Иброҳимова: — Исроил ака, Сиз йиғирма йилдан буён педагогика соҳаси ичидасиз. Психологиямиз муаммо ва оқибатларини айтди. Сиз билан ечим ҳақида суҳбатлашасан. Сизнингча, умумий ўрта таълим мактабларида телефонни бутунлай чеклаш муаммога ечим бўла оладими?

Исроил Тиллабоев: — Ҳозирги кунда бир юз тўртта давлат мактаб ҳудудида қисман ёки тўлиқ телефонни таъқиқлаган экан. Ўқувчилар кўп вақтини мактабда

ўтказди. Бу пайтда ота-онадан кўра ўқитувчи, мактаб жамоасига масъулият юкланади. Биласизми, телефондан фойдаланиш борасида қатъий қонун-қоидалар ишлаб чиқилмагани учун мактаб жамоаси ҳам иккиланган қолган. Ҳозирча,

янги авлод “Apple Watch” соатларини намоиш этди.

Флагман моделлар тарихда илк бор ўзгарувчан диафрагмага эга 48 мегапикселли Fusion камераси билан таъминланган бўлиб, фойдаланувчиларга тасвир соғамаларини кўлда назорат қилиш ҳамда фотосурат аслигини тасдиқловчи “Apple Reference Image” тизими тақдим этилган.

ЯШАШ УЧУН ҚУЛАЙ ДАВЛАТЛАР

“Euronews” хабарига кўра, яшаш ва қўлиб ўтиш бўйича 2026 йилги “Румави” глобал индекси эълон қилинди.

асосий масалалардан бири мактаб директордан тортиб оддий ходимгача бу борада намуна бўлиши керак.

Истаймизми-йўқми, телефондан фойдаланиш маданияти катталарда ҳам тўлиқ шаклланган, дея олмаيمان. Ҳатто, дарс жараёнида ҳам аттестация тестларини ечиб ёки турли видеолар кўриб ўтирган педагоглар борлигини рад этиб бўлмайди.

Бугун ўқувчидан талаб қилиш учун маъмурий базани мустаҳкамлаб қўйиш зарур.

Дилфуза Жумаева: — Шу билан бирга, ота-она ҳам бу борада таълим муассасасига қўмакчи бўлсин. Масалан, қизимнинг мактабидан уяли алоқа воситасидан фойдаланиш умуман мумкин эмас. Уйда ҳам шунга амал қиламиз. Бу борада, аввало, ўзимиз — катталар ўрнак бўламиз. Дастурхон атрофида, фарзандлар билан суҳбат давомида, сайр ва саёҳатларда телефонни чеккага суриб қўямиз. Фарзандимизнинг устидан ҳуқмон бўлиш эмас, улар билан бирга қоидаларга риоя қилишимиз лозим. Шунда боланинг ҳам тартибга келиши осонлашади, у ўзини таҳқирланган, камситилган ёки маҳрум қилинган, деб ўйламайди.

Муюссар Иброҳимова: — Давлат 16 ёшгача бўлган боланинг ижтимоий тармоқдан фойдаланишини чеклашга ҳақлими? Мобил қурилмалардан буткул чеклаш боланинг ахборот олиш ҳуқуқига зид келмайдими? Иштиёр ака, бу саволлар билан Сизга мурожаат қиламиз, аёваво.

Иштиёр Абдураззоқов: — Ахборот асрида ҳамма янгиликни имкон қадар эртароқ, бошқалардан олдинроқ олишга ҳаракат қилади. Ўзбекистон Республикасида 16 ёшга тўлмаган ёки воғга етмаган шахсларнинг ахборот технологияларидан фойдаланиш масалалари ҳуқуқий жиҳатдан тартибга солинган. Яқинда Мактабгача ва мактаб таълими вазири ҳам мактаб ёшдаги болалар учун телефондан фойдаланиш масаласида алоҳида норматив-ҳуқуқий ҳужжат лойиҳасини ишлаб чиқиш масаласи қўрилаётганини айтди. Асосий мақсадимиз 16 ёшгача бўлганларнинг оммавий ахборот воситаларидан маълумот олиш, ижтимоий тармоқлардан фойдаланишнинг тўхтатиш эмас, филтёрлаш бўлиши керак.

Ўзбекистон Республикасининг “Болаларни уларнинг соғлиғига зарар етказувчи ахборотдан ҳимоя қилиш тўғрисида”ги Қонуни бор. 2018 йил 24 мартдан кучга кирган бу Қонуннинг 16-моддасида ахбо-

ротлар синфлаштириб берилган. Бундан ташқари, Вазирлар Маҳкамаси томонидан 2012 йилда чиқарилган “Таълим ташкилотларида мобил қурилмалардан фойдаланишни тартибга солиш тўғрисида”ги Низомни тасдиқлаш ҳақида қарор бор. Алпақачон қонунчилигимизда бу масалани тартибга солиш бўйича меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар базаси бор. Лекин суҳбатдошларимиз айтганидек, бу фақат бир томоннинг масаласи эмас.

Дилфуза Жумаева: — Мактабда телефондан фойдаланишни қатъий тартибга солиш шарт, албатта. Мутлақ тақиқ эса олти ёшгача керак, деб ўйлайман. Чунки бу даврда бола ўзини бошқара олмайди.

Иштиёр Абдураззоқов: — Яна бир асосий муаммо: ахборот олишга нисбатан иммунитет сустлиги. Қўпчилигимиз кўраётганларимизни фойдали, фойдасиз, ҳақиқат ёки фейк маълумотга ажратмаймиз, сараламаймиз. Аслида, ОАВдаги материаллар ҳам қайси аудитория ва ёш учун мўлжаллангани қатъий кўрсатилиши шарт. Афсуски, бундай белги камдан-кам контент ва кўрсатувларга қўйилади. Шу жиҳатдан, ахборот тақдим қилувчиларга ҳам мажбурият, қоидалар қиритишимиз керак.

Муюссар Иброҳимова: — Доимий равишда бошқаларнинг чиройли ҳаёти, муваффақияти ва ташқи кўринишини, идеал ҳаёт тасвирини кўриш боланинг ўзига бўлган баҳосига қандай таъсир қилади?

Дилфуза Жумаева: — Бундай ҳолат бола кадр-қимматини, ички мезонларини ташқи реакцияга боғлаб қўяди. Яъни, обуначилар, лайклар, кўришлар сони, ташқаридан келаётган баҳо фарзандларимизда қачонки менга лайк босишса, қабул қилинаман, тан олинаман, деган фикрни уйғотади. Боланинг ўзини баҳолаши, ўзини қандай ҳис қилиши ва кайфияти ташқи омилга боғлиқ бўлиб қолади ва бу қарамликка олиб келади. Унга реакция берилмаслиги ёки паст баҳо берилганда, буни жуда оғриқли қабул қилади ва ёпилишига, ўзини қабул қилолмаслигига сабаб бўлади.

Исроил Тиллабоев: — Ижтимоий тармоқларнинг яна бир салбий томони — ақсар ўқувчилар ўз идеалини турли бемаъни қилиқлари билан юз минглаб аудитория йиққан ёшлар орасидан топапти. Яқинда бир видео кўрдим. Ўсмирлар шундай “қаҳрамон”лари изидан суратга тушиш, бирга ўйнаш учун йиғлаб югурапти.

Бугун телефонни йиғиштириш билан иш битмайди. Мактаб ўқувчилари орасида халқаро олимпиада ғолиблари ҳам кўпаймоқда. Афсуски, уларни ҳеч ким танимайди. Ўқитувчилар мана шундай болаларнинг шахсий саҳифаларини яратиб, ҳаёт тарзи, ўқиш тартибини кўрсатишига илҳомлантириши керак.

Дилфуза Жумаева: — Ҳар бир боланинг ичида қаҳрамонга интилиш ҳисси бор. Ўғил бола учун отаси, қиз болага она қаҳрамон бўла олса, нур устига нур. Бундай муносабатда ҳам дўстлик, ҳам ишонч, ҳам хавфсизлик бўлиб, ота-она ва фарзанд алоқаси янаям илиқлашади. Қабулмига келадиганларнинг аксариятида ота-онасидаги муаммо такрорланади. Қўлаб болаларда намуна, эргашиш учун қаҳрамон йўқ. Улар улгайгунгача ижтимоий тармоқ ёки бошқа ердан қаҳрамонини топади ва унга ишонади.

Муюссар Иброҳимова: — Ота-онанинг назорати қанчон гамхўрликдан назоратга айланади?

Дилфуза Жумаева: — Телефон — боланинг шахсий буюми. Лекин уни аширин йўллар билан эмас, биргаликда кўриш мумкин. Шунда она фарзандининг кимни кузатаётгани ва бу қандай оқибатларга олиб келишини тушунтиради.

Телефонни чекламоқчи бўлган инсон аввал ўзи бола билан шуғулланишга тайёр бўлсин. Ҳам телефонни чеклаб, ҳам ота-онанинг мулоқоти бўлмаса, бу ёмон оқибатга олиб келади. Фарзандга энг яхши ҳамроҳ ота-онаси ва соғлом муҳит бўлиши керак. Ёш бола нега ҳаво бунақа, нега қуёш чиқади ёки нега ўт ўсади, деган оддий саволларни беради. Бир кунги ўша саволларни бермай қўйиши мумкин. Сиз борган сари унинг ҳаётидан сурилиб, чиқиб борасиз. Сизнинг ўрнингизни телефон эгаллашига тайёрмисиз? Ҳар доим болангизга телефон берганингизда, шу саволни ўзингизга беринг. Энг муҳим ечим — мулоқот. Агар бола саволларига ота-онадан жавоб ола билса, телефон унинг учун ёрдамчи восита бўлади, холос.

Муюссар Иброҳимова: — Вақт ажратиб келганимиз ва маълумли суҳбат учун ҳаммамизга раҳмат.

моделли 1 миллион долларлик “Минг йиллик муаммолари”дан бири — Навье-Стокс тенгламасини ечди.

Олимларнинг таъкидлашича, суюқлик ва газлар ҳаракатини ифодаловчи ушбу формулалар маълум шароитларда чексиз тезликка эришиб, жисмоний воқеликни тўғри акс эттирмай қўяди. Бироқ корпорация мазкур математик кашфиёти учун мукофот пулига даъвогарлик қилмоқчи эмас.

ЭЙФЕЛЬ ЯНА ОЧИЛДИ

Париждаги Эйфель минораси Ҳиндистоннинг “BAPS” диний делегацияси ташрифи вақтида аёл ходимларнинг четлаштириш ортидан келиб чиққан норозиликлардан сўнг қайта очилди.

“Associated Press” хабарига кўра, раҳбариятнинг хотин-қизларга меҳмонлар билан мулоқот қилмаслик бўйича берган кўрсатмаси ишчиларнинг бир кунлик иш ташлашига сабаб бўлган.

БОНГ

ЧЎЛПОН ҲИМОЯГА МУҲТОЖМИ?

Абдулҳамид Сулаймон ўғли Чўлпоннинг “Кеча ва кундуз” романи нафақат ўзбек романчилиги чўққиларидан бири, балки миллат руҳияти, тарихий фожиаси ва тилининг бетакрор нафосати мужассам бўлган муқаддас меросдир. Чўлпон насри оддий баён эмас; унда ҳар бир сўз, ҳар бир ташбеҳ шоирона жилоланади, ўзбекнинг миллий турмуши, этнографияси ва нафаси уфуриб туради. Шу боис, уни бошқа тилга ўгириш таржимондан фақат тил билиши эмас, балки улкан истеъдод, чуқур тарихий-этнографик билим ва, энг асосийси, юксак масъулият талаб қилади.

Яқинда “Китоб сайёраси” нашриётида Ризо Аҳмад таржимасида “Кеча ва кундуз” романининг рус тилидаги нашри чоп этилганини қўриб, дастлаб чин дилдан қувондик: ниҳоят, буюк адабиёмизнинг ўлмас асари кенг русийзабон ўқувчи оммага тақдим этилибди! Аммо китобни varaқлаб, таржима билан танишган, қувонч исзис кетиб, ўрнини буюк асар бошига тушган шўришдан изтироб ва алам, улуғ адиб руҳи олдида хижолат ҳисси эгаллади. Чунки қўлимизда романининг таржимаси эмас... балки Чўлпон матни устидаги “ошқора қотиллик”дан сўзловчи ашъвий далил турарди.

Китобни ўқиб, табиий ва ҳақли бир савол туғилади: муҳтарам таржимон ўзбек миллий турмушидан, исломий тушунчалардан ва ҳатто ўзи таржима қилаётган рус тилининг қоидаларидан шу қадар беҳабар экан, буюк Чўлпон асари таржимасига қўл уришга қандай журъат қилди, қандай ҳадди сизди?

Қуруқ гап бўлмаслиги учун китобнинг илк саҳифалариданок кўзга ташланадиган, ўқувчини даҳшатга солувчи бир неча “шоҳона” мисолларга назар ташлайлик.

Ҳаммага маълум, роман муқаддимасида Чўлпон табиатдаги уйғонишни, баҳор келишини шундай тасвирлайди: “Бултур экилиб, кўп қошларни қорайтирган ўсма илдиридан яна бош кўтариб чиқди... Мулоим қўлларда ивиб, сувга айлангандан кейин гўзал кўзларнинг супасида ёнбошлашни мунча яхши кўрар экан бу кўкат!” Бу парча – ўзбек насридаги энг нафис ва бетакрор метафоралардан бири. Чўлпон қизларнинг қошларини “кўзларнинг супаси”га, ўсма сувини эса ўша супада аркаланиб ётган гўзалликка менгайди. Хўш, таржимон буни рус тилига қандай ўтирган?

Марҳамат, 4-саҳифани ўқинг: “Посаженный в прошлом году росток, снова вознесся к небу... Как же приятно этому ростку, умываясь каплями влаги под мягкими руками водных струй, прислониться к зеркальной глади!” Ўсма қани? “Кўзларнинг супаси” қани? Минг йиллардан бери бою йўқсул ўзбек ҳовлисида жиллакурса баркашдек жойда кўкариб турадиган “бу кўкат”ни, наҳотки, шунчаки “росток” деб ўгириб бўлса?! Нега бундай бўлди? Наҳотки, таржимон “ўсма”нинг нима эканини билмаса?! Неча замонлардан бери ўзбек қизлари – оналаримиз, момоларимиз, ундан наридагилар қошларига қўйиб келган ўсмани шунчаки сув бўйида ўсган қандайдир “росток” (ниҳол)га алиштириб бўларканми?! Ўсма йўқ бўлгач, “кўзларнинг супаси” ўрнида қаёқдандир “кўлнинг суви” (зеркальная гладь) пайдо бўлган. Хуллас, оқибатда Чўлпоннинг ташбеҳи йўқ қилинган, қош ҳам, кўз ҳам, ўсма ҳам бутунлай ғойиб бўлиб, ўрнига татом бошқа образ яратилган.

Дарвоқе, бундан ҳам олдин, шу саҳифадаги машхур “Ҳамал келди – амал келди” мақоли “Весна пришла, удача пришла” деб ўтирилган. Ахир, Чўлпон “весна” демоқчи бўлганида, “баҳор” ё “кўклам” деб кўяқолмасми?! Бадий таржимада “реалия” деб аталувчи аслан берилувчи сўзлар ҳам бор-ку, “Ҳамал” ҳам шундай сўз, ахир. Хўп, униси ҳам майли, русийзабон ўқувчи романининг илк жумласини “баҳор келди – омад келди” деб ўқиса, ҳайрон бўлиб қолмайдими? Тагига “халқ мақоли” деб ёзилганини қўриб, мағзини чақишга беҳуда киришиб кетса ҳам, мумкин. Ҳолбуки, аслиятда гап “амал” ҳақида – табиатда жонланаш, ҳаракат бошлангани ҳақида. Буни “удача”га алмаштириш учун киши миллийликдан қанчалик беҳабар бўлиши керак!

Романдаги марказий персонажлардан бири – мутаассиб Раззоқ сўфи. Чўлпон унинг характерини очиш учун ўрни билан диний истилоҳлардан ҳам, табиийки, фойдаланади. Умуман ҳам, исломий эътиқод кишилари бўлмиш персонажлар тилида бундай сўзлар бўлиши табиий. Афсус, таржимада улар аксар кулгили бир тарзда ўтирилганки, айримларини келтириб ўтамиз:

Ақаси сўфини қишлоққа кетишга даъват қилиб: “Ўлим – ҳақ! Улар вақтда бир-биримиздан йироқ тушиб... ўлмайлик” дейди. Буни таржимон: “Только смерть права! Когда она придет, не будем в отдалении...” (19-бет) деб ўтиради. “Ўлим – ҳақ”, яъни, ўлим муқаррар деган илоҳий қонуниятни

ифодаловчи эътиқодий жумла рус тилида “Фақат ўлим тўғри/ҳақли!” деб ўқилади. “Ҳақ” сўзининг маъносини билмаслик оқибатими бу? “Ҳақ” сўзини-я!

Холмат ошиқ Ўлмасжонга далда бериб: “Худодан тилаб туринг, “ноумид шайтон” деган гап бор...” дейди. Яъни, умидингни узма, фақат шайтонгина ноумид бўлади, демоқчи. Таржимада бу гап: “...говорят: “не имеющий мечту есть шайтан...” (43-бет) кўринишига келган. Яъни, “ноумид” сўзи “орзуси йўқ” (не имеющий мечту) деб таржима қилинган ва жумла мантиқи мутлақо ўзгариб кетган. Исломиий эътиқод умидсизликни қоралайди, буни шайтондан деб билади. Таржимада эса мазкур қонуният мақомидаги эътиқодий тушунча “орзуси йўқ – шайтон” шаклини олиб, мантиқи ва мақомидан айрилади, уйдирмага айланади. Бунақа кулгили ва мантиқсиз уйдирмани қандай қилиб китобга кириштиш мумкин?

Чўлпон таърифида: “Ўз уйининг қабрисонлар қадар жимжит, хонақоҳлар қадар унсиз... бўлишини истаган Раззоқ сўфи...” ҳақида сўз боради. Таржимада эса сўфи ўқувчига: “...мечтавший, чтобы его дом был таким же тихим, как кладбище, молчаливым, как монастырь...” деб тақдим этилади. Қаранг, бутун умри масжиду хонақоҳда ўтиб келаётган сўфи ўз уйи “монастир”дек бўлишини орзу қилармиш! Ахир, реалия ўлароқ таржимасиз “ханақа” деб бериш ҳам мумкин ёки, жуда бўлмаса, “обитель” сўзи турганда, Чўлпоннинг қахрамонини христиан моҳиятига кўчириш қайси мантиққа сиғиди?

Таржимоннинг миллий мулоқот одоби ва тил меъёрларини ҳис қилмаслиги ҳам қатор жиддий қусурларга олиб келган. Жумладан:

Холмат билан Ўлмасжон суҳбатида Зеби ҳақида гап кетар экан, “Харидори ҳам кўпдир?” (яъни, совчилари, сўраб келувчилари кўпдир) деган савол берилади. Таржимон буни русчага шундай ағдарган: “У неё небось много покупателей?” Ўзбек қизини – эндигина балоғат даврига қадм қўйган Зебини бозорда пулланадиган буюмдек “покупатели” (сотиб олувчилари) бор деб тасвирлаш шўро даврида сингдирилган биздаги аёлларга муносабат ҳақидаги гаплар таъсиримикан, билмадим?! Нима бўлганда ҳам, ҳозирда буни ўтмишдаги миллий турмушимиз, кадриятларимиз устидан кулиш, деб биламан.

Қизлар ҳовлида ўйнаб қувлашаётганлар устига кириб келган сўфи жаҳл устида

уларни “Қанжиқлар!” деб ҳақорат қилади. Албатта, бу огир сўз, зеро, Раззоқ сўфи қизларни “урғочи итлар” деб атади. Лекин таржимада сўфи “Потаскухи!” дея ҳайқиради. “Потаскуха” – рус тилида фохиша, бузуқ аёл деганидир! Ҳар қанча мутаассиб бўлса-да, ўзбек хонадонида отанинг қизи ва унинг дугонасига қарата “фохишалар” деб ҳайқариши – қаҳрамонга нисбатан туҳматдан бошқа нарса эмас. Айниқса, сўфининг бундай дейиши мутлақо мумкин эмас, зеро, бу ўзини фаҳшга ботган деб тан олиш бўлади. Қизига “Овозини номаҳрамга эшиттурса рози эмасман!” дея шарт қўйган сўфи ўла қолса бундай демас?!

Таржиманинг тили шу қадар ғализ, қовушмаган ва саёзки, бу рус мумтоз таржима мактаби тугул, оддий мактаб иншоиси даражасидан ҳам паст. Китоб саҳифаларида имло ва пунктуацион хатолар, услубий ғализликлар қалашиб ётибдики, улардан айримларини санаб (аввал китобдаги шакли, тиредан сўнг эса тўғри ёзилишини кўрсатиб) ўтамиз: своей остроумием – своим остроумием” (11-бет); не дал ему слова – не дал ему сказать/договорить (18-бет); эти тревога и волнение – эта тревога и волнение/эти тревоги и волнения (20-бет) знает только что трудиться – знает только одно: трудиться и трудиться (35-бет). Шунингдек, тиниш белгиларига ҳам етарли эътибор қилинмаган: Не останавливаясь пошел – Не останавливаясь, пошёл (18-бет); Затем повернувшись назад – Затем, повернувшись назад (18-бет); Говорит об этом сыну, они вместе решают – Говорит об этом сыну, и они вместе решают (36-бет). Таржимада не довлеет к дехканскому труду (16-бет) жумласидаги каби мантиқан ноўрин ёки доспочтенная жена эшона (20-бет) бирикмасидаги каби хато ёзиб ишлатиш туфайли мазмуний ғализликлар юзага келган ўринлар ҳам талайгина. Матнда “лицо же улыбалось”, “рот был открыт с любовью к собеседнику”, “затрудняюсь без людей, без трудовых рук”, “мне чалму и халат только надеть”, “солидный орошаемый кусок”, “Найдем еще землицы отсюда-оттуда” сингари рус тили услубиятида ҳатто персонаж нутқида ҳам ғоят ғализ саналувчи синтактик қурилмалар ҳам анчагина. Охириги мисоллар китобнинг биттагина саҳифасидан (18-бет) олингани айтилса, даъвомиз қуруқ эмаслиги англашилади. Афсуски, таржима тилидаги камчиликларга доир бу каби мисолларни яна қўллаб келтириш мумкин, булар, ҳеч шубҳасиз, русийзабон ўқувчининг

тишига тошдек тегади. Қизиқ, русийзабон ўқувчи шунда Чўлпондан гина қилармикин ё Ризо Аҳмаддан?!

Ҳозирда ўзбек адабиётини жаҳон саҳнасига олиб чиқиш, Қодирий, Фитрат, Чўлпонларни дунёга таништи ҳақида минбарлардан туриб кўп бонг урамиз. Бу жуда зарур. Фақат, агар дунёга Чўлпонни мана шу тарзда танитсак, бу фахр эмас, улкан иснод келтиради. Чўлпонни бундай “таржима”лар орқали ўқиган русийзабон китобхон уни нари борса, ўртачадан пастроқ иқтидорли, тили қашшоқ, услуби ҳам пала-партиш – жадидлар қаторида бўлганию қатағон қилингани учунгина кўтар-кўтар қилинаётган бир ёзувчи, деб ўйлаши тайин.

Айтиш керакки, бу ўринда биргина таржимонни айблаш адолатдан эмас, сира-си, энг катта иддаолар китобни чоп этган “Китоб сайёраси” нашриётига. Бу китобнинг муҳаррири ҳақиқатан ҳам борми ё шунчаки ҳўжақўрсинга исми-шарифи тиркаб қўйилганми? Мусахҳилар-чи? Борми ё тежамкорлик сабаб таржимон матнига ишонилган, уни “беғона кўз” билан қўриб чиқишга қўн қилинмаганми? Романининг таржимаси нашр олдидан бирорта мутахассис, таржимашунос ёки чўлпоншунос кўригидан ўтганми? Ёки ҳозирда пулини тўласа, ёки сотиб пулини тиклаш мумкин бўлсаёқ, миллий адабиётнинг муқаддас асарларини ҳам хоҳлаган кўйга солиб босиб чиқаравериш мумкинми?!

Ҳар қанча огир бўлса ҳам айтаман: бу нашр – адабий, маданий ва маънавий хатолик, Чўлпон номига, унинг руҳига нисбатан беҳурматликдир. Бунга жим қараб туриб бўлмайди. Зеро, бугунда ҳаёт бўлган бирон ёзувчининг асари шу аҳволда чоп этилса, муаллифлик ҳуқуқи масаласи ўртага тушади: ижодкорлик шаъни ҳимояси, маънавий зарар ҳақида гапирилади. Чўлпоннинг ижодкорлик шаъни, муаллифлик ҳуқуқи, манфаатлари-чи? Уларни ким ҳимоя қилади? Чўлпонни кўп йиллардан бери ўрганиб келаётган одам сифатида ишончим комилки, у мутасадди ташкилотлардан ушбу нашрни худлик билан назоратга олиш, унинг тарқатилишини тўхтатишни сўраган, талаб қилган бўлур эди. Ва у ҳар жиҳатдан ҳақ бўларди, чунки бундайн таҳқир ва мазаҳга ҳеч ким муносиб эмас.

Дилмурод ҚУРОНОВ,
филология фанлари доктори

ОЙДИНЛАР

Куни кеча Олий Мажлис Сенати лотин ёзувиغا асосланган ўзбек алифбосини ўзгартириш тўғрисидаги қонунни маъқуллаб, кўриб чиқиш учун Президентга юборди. Хужжатда амалдаги 26 ҳарф ва 3 та бирикма ўрнига 28 ҳарф ҳамда битта апострофдан иборат тизимга ўтиш кўзда тутилган.

Ушбу ислохотлар жадидларни ҳам ўйлантиргани, улар бу йўлда жонқуярлик билан фаолият олиб боргани маълум. “Ўзбек тилининг академик грамматикаси”, “Ўрта Осиё туркларининг янги алифбоси”, “Ўзбек тилининг товушлари”, “Лотин асосида тузилган янги алифбо лойиҳаси” каби мақола ва нутқлари билан майдонга чиққан Ғози Олим Юнусов алоҳида ўринга эга.

“Кўпгина кишилар Ғози Олим билан Ғози Юнус (Ишчи)ни фарқлашмайди. Сабаби, 1919 йил биринчи ярмигача ҳар иккала ижодкор ўз асарларини “Ғози Юнус” тахалласи билан эълон қилишган. Журналист ва шоир Ғози Юнус 1919 йилда “Иштирокиюн” газетаси орқали мурожаат қилгач, олим Ғози Юнус матбуотда “Ғози Олим” имзосини қўллаб бошлади”.

Ушбу парча атоқли жадидшунос олим Сирожиддин Аҳмаднинг янги чоп этилган “Ғози Олим” рисоласидан олинган. Бу икки маърифатпарварнинг йўли – жадидлик, кўзлаган манзили – ҳуррият эди; афсуски, иккиси ҳам аро йўлда қатағон ўпқонига тортилди. Бири адабиёт, бири илм воситасида миллатни уйғотишга уринган зиёлиларга оқибатда босқинчилар томонидан “халқ душмани” таъғаси босилди. Шу жиҳатдан, наслнинг нафақат исми шарифи, балки маслаги ва тақдири ҳам ўхшаш.

Ҳар ҳолда бадий сўз ва сўз кишилари эл-юртга бир қадар таниқли бўлади, уларнинг ҳаёти ва фаолиятини ўрганишга ҳам

ОЛИМЛАР АЛПОМИШИ

қиқиқиш катта. Шу маънода Ғози Юнус – Ишчи тақдири маълум маънода халққа қайтарилган. Бироқ Ғози Олим шахсияти, фаолияти ва асарлари фақат тор доирада маълум бўлиб, яхлит ҳолда ўқувчилар оммасига тақдим этилмаган эди.

1929 йил Тил-имло конференцияси ҳайъати раёсати

Мана шу бўшлиқни тўлдириш йўлида закий ва меҳнаткаш, фидойи ва ростгўй, матонатли ва холис олим Сирожиддин Аҳмад катта қадм ташлади. “Ғози Олим” китобининг қимматини оширувчи яна бир

жиҳат шундаки, унда миллат ойдинининг ижтимоий-илмий йўлига назар ташлаш билан бирга олимнинг асарлари илк бор ўқувчилар оммасига тақдим қилинган. Айниқса, “Ўзбек лаҳжаларини таснифда бир тажриба” асарининг тўлиқ шакли факсимиле

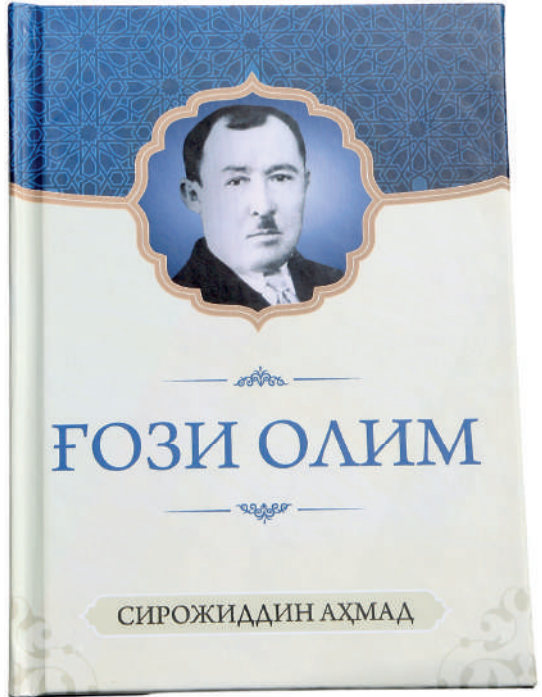
қарамай халқнинг луғат бойлигини, адабиётини, имлосини, давлатчилик тарихини соф илмий йўл билан, академик ҳалоллик асосида тиклашга ҳаракат қилди. Совет маъмурларининг олимга тиш қайраганидан билиш мумкинки, у ўз мақсадига маълум даражада эришган ҳам.

Мазкур китобдаги маълумотлар асосида 45 ёшида отувга ҳукм қилинган Ғози Олим ҳаётининг муҳим саналарини келтириб ўтамиз:

Ғози Маҳамат Юнус ўғли 1893 йил 10 апрелда туғилди. Истанбул олий педагогика институтида ва “Ал-Азҳар” мадрасида ўқиди. 1914 йил июль ойида Тошкентга қайтиб келиб, Волга-Кама тижорат банкида иш бошлади. 1917 йил Туркистон Мухториятида “Уламо” жамияти вакили сифатида иштирок этди. 1918 йил Тошкентда “Турк ўчоғи” уюшмасига асос солди.

1919–1937 йилларда қатор вазифаларда, хусусан, Туркистон автоном республикаси Мусбюрода ташкилий қўмита мудири, “Тонг” журналы муҳаррири, Туркистон маориф комиссарлиги “Билим ҳайъати” ходими, Ўзбекистон Халқ маориф комиссарлиги Фан бўлими илмий котиби, “Ўзбекларни ўрганиш қўмитаси” раиси, Самарқанд Олий педагогика институти ўқитувчиси, кафедра мудири, Ўзбекистон илмий текшириш институти, Маданий қурилиш илмий текшириш институти ходими, Тил ва адабиёт институти катта илмий ходими, Тошкент кечки педагогика институтида ўқитувчи бўлиб хизмат қилган.

1930 йилда профессор унвони берилди. 1937 йил 25 апрелда НКВД томонидан ҳибсга олинди. 1938 йил 4 октябрда олий

жазо қўлланилди. 1957 йилда СССР Олий суди ҳарбий коллегияси томонидан реабилитация қилинди.

Ғози Олим “Алпомиш” достонини ёзиб олиш ва ўрганиш бўйича биринчилардан бўлиб маънавий жасорат кўрсатган эди. Ўзи ҳам қаҳрамонларча фаолият юритди. Афсуски, Сурхайил мастон қабилар уни маъв этди.

Ниҳоят, бугун унинг пок номи халққа тўла-тўқис қайтарилди. Бунинг учун заҳматкаш ойдинларимизга, хусусан, ҳурматли домламиз Сирожиддин Аҳмадга ташаққур айтаямиз!

Китобни нашр этишда беғараз ҳомийлик қилган Баҳодир Хусановга ҳам миннатдорлик билдирамиз.

Отабек БАХТИЁР

ШУКРОНА

Хар бир халқнинг ўтмиши ва келажагини боғлаб турувчи маънавий кўприклар бўлади. Ўзбек халқининг буюк маърифатпарвар фарзанди, олим, сайёҳ ва ношир Исҳоқхон Тўра Ибрат ана шундай кўприк солган улуг зотдир. У серқирра фаолияти ва ўлмас асарлари орқали миллатни ғафлат уйқусидан уйғотишга, илм-фан ва жаҳон тараққиётига эргашишга чақирди.

Аллома туғилиб ўсган Наманган заминидан унинг кўплаб асарларида, жумладан, “Мезон уз-замон”да баён қилинган миллат келажаги билан боғлиқ буюк армонлари тўлақонли рўёбга чиқмоқда.

ТАЪЛИМ

Ибрат ёшларнинг фақат диний билимлар билан чекланиб қолмай, дунёвий фанларни эгаллашини асосий мақсадлардан бири деб билган. У “Тарихи маданият” асарида ёшларнинг узоқ юртларга бориб мусофирлик машаққатини тортмасдан, ўз шаҳрида хотиржам таълим олиши муҳимлигини таъкидлаб:

“Олий курслар ўз шаҳарларимизда ҳам очилса, кўброқ талабалар кириши умидликдур”, дея орзу қилган эди.

Бугун вилоятда 783 та умумтаълим мактаби бор. Шунингдек, 8 та олий ўқув юрти (4 та давлат ва 4 та нодавлат) самарали фаолият юритмоқда. Улардан бири – Тўрақўрғондаги Наманган давлат чет тиллари институтига аллома номи берилган.

Олим “Луғати ситтати алсина” (“Олти тилли луғат”) асарини яратиш орқали ёшларни жаҳон тилларини билишга ундаган. “Хар бир лисон сафар аҳлина

ИБРАТ АРМОНЛАРИ
УШАЛМОҚДА

“Ибрат домла-нинг эл-юртимиз тараққиёти йўлидаги фидокорона хизматлари нафақат ўз даврида, балки бугунги кунда ҳам барчамиз учун ибрат намунаси бўлиб қолмоқда. Ёшларимиз шунга муносиб, юрт қорига ярайдиган инсонлар бўлиб вояга етиши керак.

Шавкат
МИРЗИЁЕВ

юз олтун баробарида ишлади”, деган сўзлари тил билишини қийматини кўрсатади. Бугунги кунда Наманган мактабларида инглиз, немис ва француз тили ўқитилмоқда. Таълим давлат тилидан ташқари рус, тожик ва қирғиз тилларида ҳам олиб бориладиган.

САНОАТ

Ибрат хомашёни қайта ишламасдан экспорт қилишни миллатнинг иқтисодий қарамлиги сифатида кескин қоралаган. “Тарихи маданият” асарида маҳаллий ресурсларни санаб: “Буларни ишлатилса, шаҳарларимиз катта шаҳарларга қўшулб, алар қаторида ҳисоб бўлур эрди”, дея саноатлаштиришни орзу қилган эди.

Ҳозирги кунда Наманган вилоятида жами 34 мингга яқин корхона ва ташкилотлар муваффақиятли фаолият кўрсатмоқда. 2026 йилнинг биринчи чорагида вилоятда саноат маҳсулотлари ишлаб чиқариш ҳажми 9 279,0 миллиард сўмга етиб, саноатнинг жадал ривожланиши таъминланди. Тўқимачилик, машинасозлик ва қиммат саноати маҳсулотлари бугун дунё бозорларига экспорт қилинмоқда.

ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ

Ибрат ўз даврида деҳқонларнинг фақат пахта етиштиришга ўтиб кетгани ва озиқ-овқат экинларини унутгани “Тарихи Фаргона” асарида танқид қилган: “Пахта зироат ва тижоратига ўрганган кишилар қарз дарёсига ғарқ бўлганларини мушоҳада қилиб... авқоти экмакка тушдилар”.

Бугунги кунда Наманган вилоятида мустақил фаолият юритаётган 10 минг 865 та фермер хўжалиги бор. 2026 йилнинг дастлабки ойларида қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқариш ҳажми 4 065,6 миллиард сўми ташкил этиб, мева, сабзавот ва чорвачилик йўналишларида хилма-хиллик ҳамда озиқ-овқат хавфсизлиги тўлиқ таъминланмоқда.

МАҒРИБ ВА МАШРИҚ
ТАФОВУТИ

Ибрат Ғарб ва Шарқнинг йирик шаҳарларида қўрган илғор технологиялар ва замонавий шаҳарсозлик маданияти ўз ватанида бўлишини ният қилган. У маданий шаҳарларни таърифлаб: “Оташ кемалар ва фойизлар ва кўнкалар электр илан барпо бўлса... тилифунграмолар ва шаҳарлар озода... бўлса”, деган эди.

Ҳозирги кунда Наманган вилоятида қурилиш ишлари ҳажми 3 005,8 миллиард сўмга етди. Иқтисодиёт ва инфратузилмани ривожлантириш учун вилоятга йўналтирилган инвестициялар ҳажми эса 17 869,4 миллиард сўми ташкил қилмоқда. Янги Наманган шаҳри ва муҳташам турар-жой мажмуалари бу орзунинг ёрқин қўринишидир.

БУНЁДҚОРЛИК ВА
ТАШАББУСЛАР
МАРКАЗИ

Давлатимиз раҳбари Шавкат Мирзиёев Наманган вилояти ва унинг меҳнаткаш халқини таърифлар экан, бу заминни “тадбиркорлар, ишбилармонлар ва хунармандлар юрти, бунёдқорлик ва ташаббуслар маркази” сифатида алоҳида эътироф этган эди. Президентимизнинг бу таърифи Ибрат домланинг бундан бир аср муқаддам вилоят саноати, маърифати ва инфратузилмаси борасида қилган орзулари бугунги мустақил давлатимиз сиёсати билан тўлиқ уйғунлашиб кетганини англатади.

Ўзбекистон давлат мустақиллигининг 35 йиллиги кенг нишонланаётган шуқуҳли кунларда бир ҳақиқат яққол намоён бўлмоқда: Ибратнинг “авлодларингизни келажак замон илми билан тарбиялан” деган ўғити Наманган мактабларию олийгоҳларида, кенг қўламли ислотлар майдонида реал ҳақиқатга айланди. Миллатимиз том маънода мустақил ва буюк тараққиёт йўлига чикди.

Отабек МАХСУДЖОНОВ,
Исҳоқхон Ибрат – Қатагон қурбонлари хотираси музейи директори

ТАРАДДУД

ОЧИҚ ОСМОНДАГИ ЎЗБЕК “ҲИЛОЛ”И

Кино – миллатнинг ўзини, унинг кечмиши, руҳияти ва бугунини дунёга танитишнинг таъсирчан воситаларидан бири. Шу маънода, Осиё кинематографиясининг муҳим майдонларидан саналадиган Пусан халқаро кинофестивали нафақат янги фильмлар, балки янги режиссёрлар, янги қарашлар ва турли маданий тажрибалар учрашадиган макондир. Бу йилги фестивал дастурида ўзбек киноси ҳам бор.

Пусан халқаро кинофестивали (BIFF) ўзининг 31-фестиваль дастурини эълон қилди. Танловда Осиёнинг турли мамлакатларидан 14 та фильм иштирок этади. Улар орасида Япония, Жанубий Корея, Хитой, Тайвань, Эрон, Индонезия ва Ўзбекистон киноижодкорларининг янги асарлари бор. Хусусан, ўзбек режиссёри Ботир Абдурахмоновнинг “Ҳилол” фильми ҳам танловда иштирок этади. Картина фестивалда жаҳон премьерасини ўтказди. Халқаро кинофестиваль 6-15 октябрь кунлари бўлиб ўтади. 21-Осиё контент ва кино бозори (ACFM) эса 10-13 октябрь кунлари ташкил этилади.

14 ФИЛЬМ – 14 ХИЛ НИГОХ

Ўтган йили йўлга қўйилган танлов дастури Осиё киносидан янги тенденцияларни кашф этишга қаратилган. Бу йилги 14 та фильм ҳам мавзу ва услуб жиҳатидан хилма-хиллиги билан ажралиб туради.

Япон режиссёри Нанако Хиросенин “Икки ошқ ўртасида” драмаси севги учбурчаги ҳақида ҳикоя қилади. Хиросе таниқли режиссёр Хирокадзу Корээданин шогирди бўлиб, 2018 йилда “Унинг йўқолган исми” фильми билан BIFFнинг New Currents танловидеа дебют қилган. Эрон киноси эса жаҳон

кинематографиясида ўз ўрнига эга режиссёр Маждид Маждидийнинг “Пешиндан кейинги тамадди” фильми билан намоён бўлади. Сўнгги 35 йил давомида унинг фильмлари Канн, Берлин ва Венеция кинофестивалларида намоёйиш этилган. Маждидий мазкур фильм билан Пусан фестивали ва Жанубий Кореяга илк бор ташриф буюради. Индонезиялик режиссёр Йосеп Анги Ноенин “Денгиз унинг исмини айтади” сиёсий драмаси ҳам танловдан ўрин олган. Бош ролларни Реза Раҳадиян ва Диан Састровардойо ижро этган. Ноенин Локарно кинофестивалида мукофотланган “Фантастика илми” ва “Гаспар билан 24 соат” фильмлари ҳам кино мухлисларига яхши таниш.

Шунингдек, фестивалда хитойлик Чэнь Цзивэнь “Авлодлар” фильми билан қатнашса, Гу Юнинг “Ёлғизликнинг илк таъми” номли оилавий драмаси “Манзара” трилогиясининг якуний қисми сифатида тақдим этилади. Танловда Жанубий Корея ҳам бир қатор янги асарлар билан қатнашади. Дебютант Лим Хаёнинг “Соҳил ҳикоялари” ва Ём Кюбокнинг “Узун тун” анимацион фильми шулар жумласидан.

“ОСКАР” ЙЎЛИ

Бу йилги танловнинг энг муҳим янгиликларидан бири – Пусан мукофотининг “Энг яхши фильм” номинацияси голиби “Оскар”нинг “Энг яхши халқаро тўлиқ метражли фильм” номинациясида иштирок этиш ҳуқуқини қўлга киритиши мумкин. Шу жиҳатдан, Пусан бугун нафақат Осиё кинематографияси, балки жаҳон кино жараёнининг муҳим майдонларидан бири сифатида ўз мавқеини тобора мустаҳкамлаб бормоқда.

ОСИЁ ЯГОНА ЭКРАНДА

Фестиваль дастурига қўра, Осиёнинг турли мамлакатларидан 23 та тўлиқ метражли фильм муко-

фот учун курашади. “Vision-Korea” ва “Vision-Asia” йўналишларига бўлинган мазкур бўлим мустақил киноижодкорларнинг асарларини тақдим этади. “Иконалар” бўлимида эса дунёга машҳур режиссёрларнинг 35 та энг янги фильми намоёйиш этилади. Улар орасида Канн кинофестивали номзодлари Кристиан Мунжиу, Андрей Звягинцев, Павел Павликовский ва Рюсукэ Хамагутининг фильмлари ҳам бор. Берлин кинофестивалининг “Олтин айиқ” мукофоти соҳиб Илкер Чатакнинг “Сариқ мактублар” фильми, Ли Чан-доннинг “Мумкин бўлган севги” асари ва Хон Сан Сунинг “Кўзларимни қаерга қўяй?” фильми ҳам дастурдан ўрин олган. Бу йил Пусан халқаро кинофестивали учун жами 246 та фильм танлаб олинган. Бу ўтган йилгидан бештага кўп бўлиб, пандемиядан олдинги 2019 йилдан буён фестивалнинг энг йирик дастурдир.

Фестиваль Ким Чонгваннинг “Стол: кун ва тун” фильмининг жаҳон премьераси билан очилади. Пусан кино марказининг очик осмон остидаги театрида ўтказиладиган очилиш маросими кино санъатининг турли авлод вакиллари бир майдонга жамлаиди. Фестиваль томошабинларига қўлайлик яратиш мақсадида пайшанбадан яшанбагача энг гавжум кунларда кунлик намоёйишлар сони тўрттадан бештага оширилади.

Пусан экранидан намоёйиш этиладиган 14 та фильмнинг ҳар бири — алоҳида тақдир, алоҳида нигоҳ. Улар орасидаги бизнинг “Ҳилол” ўзбек киноижодкорларининг дунё томошабини билан янги кенг қамровли мулоқоти учун муҳим босқич бўлишига умид бўлалмиз.

МУЯССАР тайёрлади.

Jadid
adabiy, ilmiy-ma'rifiy va ijtimoiy haftalik gazeta

Бош муҳаррир:
Иқбол МИРЗО

Муаллиф фикри тахририят фикри билан мос келмаслиги мумкин.

Тахририятга юборилган мақолалар муаллифга қайтарилмайди ва улар юзасидан изоҳ берилмайди.

Газета 2023 йил 26 декабрда Ўзбекистон Республикаси Президенти Администрацияси ҳузуридаги Аxbорот ва оммавий коммуникациялар агентлиги томонидан 195115 рақам билан рўйхатга олинган.

Масъул котиб: Шухрат Азизов

Навбатчи муҳаррир:
Гулчехра Умарова

Адади – 18 426
Шундан:
Кирилл ёзувида – 6 856
Лотин ёзувида – 11 570
Медиа кузатувчилар – 91 527
Буюртма: Г – 939
Ҳажми: 4 босма табоқ, А2.
Нашр кўрсаткичи – 222.
Ташкилотлар учун – 223.
1 2 3 4 5 6

Саҳифаловчилар:

Эркин Ёдгоров
Нигора Тошева

Манзилимиз:

Тошкент шаҳри,
Шайхонтоҳур тумани,
Навоий кўчаси, 69-уй

Телефонлар:

Қабулхона: (71) 203-24-20
Девонхона: (97) 745-03-69
jadidgzt@mail.ru (71) 203-24-17
Jadid_gazetasi@exat.uz

“Шарқ” нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонаси.

Босмахона манзили:
Тошкент шаҳри,
Буюк Турон кўчаси, 41-уй.

Босишга топшириш вақти: 21:00
Босишга топширилди: 20:30

Сотувда нархи эркин.

www.jadid.uz

Муассислар:

ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР
УЮШМАСИ

РЕСПУБЛИКА МАЪНАВИЯТ
ВА МАЪРИФАТ МАРКАЗИ

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ФАНЛАР АКАДЕМИЯСИ

МИЛЛИЙ МАСС-МЕДИАНИ
Қўллаб-қувватлаш
ВА РИВОЖЛАНТИРИШ
ЖАМОАТ ФОНДИ

“ШАҲИДЛАР ХОТИРАСИ”
ЖАМОАТ ФОНДИ